

ECONOMISCH
STATISTISCHE
BERICHTEN

Vacatures

Zie voor deze rubriek ook pag. 107

RAADGEVEND BUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE, Ir. P. H. Bosboom en F. C. M. Hegener, Muntplein 6, Amsterdam, vraagt voor één van haar relaties in N.-Holland

een administratieve kracht

bekend met de moderne bedrijfsadministratie. Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen te richten aan de afdeling Personeelbeheer.

Groote Bankinstelling voor den Landbouw in het Noorden des lands vraagt terstond een

Juridisch Adviseur

voor het verrichten van juridische werkzaamheden voor de Bank en de bij haar aangesloten landbouworganisaties.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen onder no. 220 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Bij den Bond van Coöperatieve Zuivelverkoopverenigingen is vacant de betrekking van

Secretaris

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen te richten aan het kantoor van den Bond, Willemstraat 26, Den Haag.

Op Bureau Vakgroep gevraagd

Econ. Drs.,

als Adjunct-Secretaris en Economisch Adviseur, tevens Secretaris van één der Ondervakgroepen. Eenige jaren practijk noodzakelijk. Brieven met uitvoerige gegevens en opgave van verlangd salaris onder no. 221, Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Groot concern van Onroerende Goederen vraagt voor haar bijkantoor te Rotterdam een

Directeur.

Vereischt wordt: Ruime algemeene ontwikkeling, grondige kennis op het gebied van Onroerende Zaken en het Bouwwezen. Ervaring op het gebied van het Hypotheek- en Assurantiewezen strekt tot aanbeveling.

Brieven met foto en uitvoerige inlichtingen omtrent genoten opleiding, leeftijd, levensloop, vroegere en huidige functies en met opgave van referenties en verlangd salaris te richten onder no. 228, Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Metaalwarenfabriek in het Zuiden des lands roept academisch gevormde (ec. dri.) sollicitanten op naar de betrekking van

Secretaris der Directie.

Gegadigden, die bereid moeten zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen, dienen er rekening mede te houden dat zij, na enkele jaren inwerken, de directie zullen moeten kunnen vertegenwoordigen, c.q. vervangen. Uitvoerige inlichtingen met pasfoto te richten onder no. 225 Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Vrijwillig Filiaal Bedrijf zoekt voor haar hoofdkantoor

All-round leider.

Alleen zij, die ervaring hebben op dit terrein, komen in aanmerking. Brieven met uitvoerige inlichtingen, liefst met bijsluiting van een scherpe recente foto, te zenden onder no. 222, Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Beschikbare krachten

Contact met personen of instanties op sociaal-, sociaal-economisch of bedrijfsecon. gebied gezocht door

Jur. en fisc. onderlegd Jongmensch,

2/3 cand. not. (ook prakt.). Belemmerd door eenz. rel. langs dezen weg. Uitsl. referenties. Br. onder P 6 Alg. Adv. Bur. Bouma & Co., Heerengracht 226, Amsterdam-C.

R. MEES & ZONEN

Ao. 1720

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

Rotterdam, Amsterdam (Ass.), 's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingén

Behandeling van alle **Bankzaken**
Bezorging van alle **Assurantiën**

Ook in de jaren
1940-1945

„Koninklijke”

Nederl. Boekdrukkerij

H. A. M. Roelants

Schiedam

Naaml. Venn.

Hollandsche Belegging- en Beheer-Mij.

Anno 1930

Heerengracht 320 - A'dam

Beoordeeling en Beheer van vermogens, pensioen- en spaarfondsen, belegde reserves, effectenportefeuilles ten behoeve van ondernemingen, stichtingen, verenigingen, particulieren.

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy;

Drs. J. H. Gispén;

Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;

Dr. F. Ph. Groeneveld;

A. C. Leeuwenburgh.

gispén

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

VOORDEELEN EENER BANKRELATIE

DUIDELIJK OVERZICHT VAN DE REKENING
DOOR DAGAFSCHRIFTEN

ROTTERDAMSCH E BANKVEREENIGING

ROTTERDAM · AMSTERDAM

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing - afschrijving van toekomstige lasten - blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

In Hernieuwd Nederland

neemt de

Amsterdamsche Bank N.V.

haar taak in vollen omvang weder op

Haar diensten staan ook te Uwer beschikking
131 Bijkantoren en Zitdagen in Nederland

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

30E JAARGANG

WOENSDAG 12 SEPTEMBER 1945

No. 1479

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C).
Telefoon 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museumpark, Rotterdam (C).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Fa. H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam. (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
Over de bepaling van „prioriteiten” door Prof. Dr. J. Tinbergen	96
Frisse lucht door Prof. Dr. N. J. Polak	98
Heeft het Belgisch-Nederlandsch financieel accoord kans op succes? door B. J. de Leeuw	100
Arbeidsmarktpolitiek in verband met nood- en herstelplan door Ir. A. N. van Mill	101
Schadevergoeding aan natuurlijke personen door S. Posthuma	102
<i>Aanteekeningen:</i>	
Het jaarverslag 1944 van de Incasso-Bank N.V.	105
Britsch-Nederlandsche monetaire-overeenkomst ..	106
Geld- en kapitaalmarkt	106

DEZER DAGEN

kon de redactie besluiten, de „Economisch-Statistische Berichten” wederom wekelijks te laten verschijnen, hoewel in wat kleineren omvang. Om redactionele ruimte te winnen zal den omslag moeten vervallen. Voortaan kan de E.-S.B. dus slechts de naakte waarheid bieden.

Wij zullen dan tevens trachten op tijd te zijn. Niet op tijd te zijn is trouwens een, hopelijk tijdelijk, tijdsverschijnsel. Zij, die verantwoordelijk waren voor het thuisbrengen van den Gouverneur-Generaal, deden zelfs vorstelijke personen wachten. En de voorbereiding van de overgave van het circulerend medium begint te gelijken op de overgave van Japan. Elken dag een rescript, terwijl iedereen zich afvraagt, wanneer het nu eigenlijk zal gebeuren. Om de gelijkenis te vergroten, is thans be-

kend gemaakt, dat de datum van overgave tevoren zal worden aangekondigd. Waarschijnlijk gaat de analogie niet zoo ver, dat het ook een overgave in termijnen zal worden, hoewel iedereen begrijpelijkerwijs gaarne gemakkelijke betalingsvoorwaarden zou zien. Maar wij zullen het spoedig weten.

Zoo zeer is men aan het niet nakomen van afspraken gewend geraakt, dat een stipte nakoming verbazing wekt. Uit onze pers van destijds hadden we begrepen, dat President Roosevelt met de „lend-lease act” had bedoeld: „Wij zullen ééne buidel hebben”. Reeds Koning Salomo heeft tegenover een dergelijke uitnodiging tot voorzichtigheid gemaand. President Truman heeft deze waarschuwing bewaardheid; de promptheid, waarmee hij de consequentie van het einde van den oorlog trok, heeft de bondgenooten een oogenblik verbijsterd. Vooral Groot-Brittannië heeft hij den schrik op het lijf gejaagd, hetgeen te begrijpen is, als men ziet, dat dit land rekende in het komende jaar ongeveer een milliard pond sterling noodig te hebben voor noodzakelijke betalingen aan Amerika, wanneer „lend-lease” ophield. Nader is echter gebleken, dat President Truman niet alleen het oog op den Amerikaanschen Senaat heeft bij zijn redevoeringen, doch ook de hand op het hart. In zijn kwartaalrapport aan het congres van 30 Augustus suggereerde hij, dat „the overwhelming portion” van de Amerikaansche bijdrage ten bedrage van \$ 42 milliard zou worden geschrapt.

Nederland is bij dit alles direct betrokken, mede door het zoojuist met Engeland gesloten accoord, dat ons land nauw aan het £ verbindt. De Nederlandsche gulden is vastgezet op f 10,691 in het pond, terwijl de Indische gulden op f 7,60 blijft gehandhaafd. Dit laatste kan in elk geval eenige verlichting beteekenen voor hen, die naar Indië gaan, terwijl zij in Holland een gezin te onderhouden hebben, en die kennis hebben genomen van het krasse tarief, dat Luitenant Gouverneur-Generaal van Mook in zijn eerste verordening, betreffende de inkomstenbelasting, heeft neergelegd.

Niet alleen wat betreft de verrekening van oorlogscredieten is er nog onzekerheid. Met spanning wordt gewacht op het zeer noodige werk van de UNRRA, wil deze winter in vele deelen van Europa niet tot rampspoed leiden. Volgens „The Economist” zou Mr. Lehman hebben gezegd, dat, als de Amerikanen minder ijs aten en één halve liter melk per hoofd per maand minder dronken, de taak om de moeders en baby's van Europa te redden, zou zijn opgelost. Bewonderenswaardig is dan ook de houding van Canada, waar deze week opnieuw een vleeschrantsoenering werd ingevoerd, met het vooropgezette doel voorraden vrij te maken voor hulpverlening aan Europa.

In elk geval kunnen we zelf beginnen met den wederopbouw. De vaderlijke overheid van Rotterdam heeft zijn vermoeide burgerij verder ontheven van de plicht feest te vieren door na 1 September straatfeesten te verbieden. Een comité, dat prompt hierop de volgende feestweek organiseerde, heeft deze met veel inzicht opbouwweek genoemd. Zoo komen we er wel.

OVER DE BEPALING VAN „PRIORITEITEN”.

Het wederopbouwproces.

Het woord „prioriteit” is bezig een modewoord te worden. Het Engelse regeringsprogramma spreekt van woningbouw als „priority No. 1”; meer dan één commissie in ons land heeft tot taak prioriteitskwesties te regelen. In verband met het grote belang, dat de met dit woord aangeduide vraagstukken bij de wederopbouw van ons land zullen moeten hebben, is het gewenst, dat daarover zoveel mogelijk klaarheid bestaat en dat zoveel mogelijk deskundigen er hun licht over laten schijnen. Om dit laatste uit te lokken, wordt in het onderstaande gepoogd het terrein te verkennen en enige praktische voorstellen tot bepaling van „prioriteiten” te formuleren.

Als uitgangspunt moge worden gekozen een beschouwing over het doel van het wederopbouwproces. Als elk economisch proces heeft dit tot doel de bevrediging van de behoeften der Nederlandse bevolking op de best denkbare wijze. Het bijzondere — en daarmee ook moeilijke — van het wederopbouwproces is, in vergelijking tot de gewoonlijk in de economische wetenschap behandelde statische processen, dat het hierbij gaat om een essentieel dynamisch proces. Daarmee bedoel ik, dat bij voorbaat vaststaat, dat grootte en samenstelling der productie zich gedurende de wederopbouwperiode zullen wijzigen en dat aanpassing van de door de oorlog gereduceerde kapitaalgoederenvoorraad aan de met ons kunnen en de in de buitenwereld aanwezige voorraden overeenkomende, moet plaats hebben. Dit aanpassingsproces moet aldus geschieden, dat de behoeftenbevrediging van het Nederlandse volk, gezien over het geheel der periode, een optimale is. Dit klinkt misschien indrukwekkend, maar is zonder nadere toelichting verre van duidelijk en zonder nadere uitwerking praktisch onbruikbaar. Nu is het hier de plaats niet, om op de vragen van theoretische aard, die rijzen, diep in te gaan. Die vragen zijn elders behandeld en daarheen moge worden verwezen¹⁾. Als praktische oplossing van de vraag, hoe „de behoeftenbevrediging van ons volk als geheel” het beste kan geschieden, poneer ik daarom maar aanstonds, dat de beste bevrediging die is, die door de meerderheid van een tot oordelen bevoegde groep vertegenwoordigers van het volk, als zodanig wordt aanvaard. In concreto dus de meerderheid van de Ministerraad, van de Raad van State, van het parlement of van een aantal technische deskundigen — al naar de aard der problemen; soms ook wellicht de meerderheid van de persorganen.

De aard van de keuze, die voor ons ligt, ten aanzien van de wijze, waarop de behoeftenbevrediging kan worden bereikt, wordt het duidelijkst, als wij enkele der voornaamste alternatieven opsommen, die daarbij gevolgd kunnen worden.

1. Keuze van de medewerkers: wie zullen vrijwillig of onvrijwillig niet meewerken? Zullen er werklozen moeten of mogen zijn; zullen er veel vrouwen in het bedrijfsleven meewerken; zullen er veel jongere en oudere personen meewerken?

2. Keuze van de werktijd: acht uur per dag, korter of langer?

3. Keuze van de productiemethode: hoeveel kapitaalgoederen per arbeider, in verschillende bedrijfstakken?

4. Keuze van de buitenlandse credietverlening: moeten wij proberen veel te lenen — waardoor wij later veel zullen moeten terugbetalen — of weinig; zijn er soms grenzen gesteld aan wat wij moeten lenen, omdat wij anders later in de onmogelijkheid zullen zijn, rente en aflossing te betalen?

5. Keuze van het prijsniveau, het loonniveau, e.d.

6. Keuze van de besteding onzer inkomens: veel of weinig sparen; dat wil dus zeggen een snelle of een langzame wederopbouw.

¹⁾ Schrijver dezes heeft gepoogd ze kort samen te vatten, in hoofdstuk 12 van zijn, zo juist verschenen, werk: „De les van dertig jaar” (Elsevier 1944).

7. Keuze van de volgorde van de wederopbouw en het herstel: wat eerst, wat dan?

De lijst dezer vragen kan verder worden uitgebreid. Hoe nauwkeuriger men het proces beziet, des te meer vragen vindt men, waarvoor een keuze moet worden gedaan. Het is voor ons doel niet nodig, daarvan verdere voorbeelden te geven. Zij liggen trouwens voor het opscheppen. Voor het ogenblik willen wij in 't bijzonder aandacht vragen voor de twee laatste vragen in onze reeks. Deze kunnen worden aangeduid als de vraag naar het tempo van de wederopbouw en die naar de volgorde. In eerste instantie zijn tempo en volgorde van elkaar onafhankelijk. Men kan in dezelfde volgorde werken en niettemin de ene maal in tien, de andere maal in vijf jaren klaar zijn. De vraag naar de zgn. prioriteiten is naar zijn aard een vraag van volgorde. Tempokwesties kunnen daarbij in eerste aanleg buiten beschouwing blijven. Daarmee is de plaats van onze problemen bepaald. Wij zullen ons nu verder daarop concentreren.

Een enkele opmerking nog over het woord „prioriteit”. Het is geen erg gemakkelijk woord. Wat „de prioriteit” heeft, moet het eerst geschieden. Is dat eenmaal gebeurd, dan heeft weer iets anders „de prioriteit”. Iets dergelijks geldt voor het woord urgentie, ofschoon dit woord reeds iets geschikter is; men kan graden van urgentie onderscheiden. De meest urgente zaken moeten het eerst, minder urgente zaken daarna worden afgewikkeld. Doelmatiger is het, naar onze smaak, te spreken over de volgorde waarin de wederopbouw, de productie in 't algemeen, de invoer enz. moet worden aangevat. De vraag, die wij dus nader willen gaan bezien is: wat bepaalt de volgorde van de wederopbouw, van het herstel der productie, enz.

Verzorgingsniveau's.

Het is duidelijk, dat het eerst moet geschieden wat het meest dringend is. Dit begrip krijgt praktisch bruikbare inhoud, wanneer wij het begrip „verzorgingsniveau” invoeren. Een gezin, en onder bepaalde voorwaarden ook een gehele bevolking, kan zich bevinden op een lager of een hooger verzorgingsniveau. Men kan zich een reeks opeenvolgende niveau's denken, geplaatst in de volgorde van de daarmee corresponderende bevrediging, en deze nummeren: I, II, III enz. Wanneer men een gezin een bepaald inkomen toekent, dan zal dat gezin bij dat gegeven inkomen een bepaald „goederenpakket” (in de ruimste zin) kopen; wordt het inkomen hoger, dan een ander pakket. Ieder dezer pakketten vertoont een zekere harmonie; een zekere onderlinge verhouding tussen de verschillende goederen en diensten. Voor complementaire goederen geldt dit zeer rigouzeus; iemand zonder scheermes begeert geen scheerkwast. Doch ook voor andere goederen en diensten geldt het binnen zekere grenzen. Wie niet te eten heeft, interesseert zich niet voor een tweede overjas; wie geen jas heeft zal, alvorens zich te overeten, zijn vraag richten op textiel. Op de uitzonderingen op deze regel komen wij terug. Met de verschillende verzorgingsniveau's corresponderen dus harmonisch samengestelde goederenpakketten, die we ook kunnen nummeren I, II enz. De samenstelling wordt anders, naarmate de welvaart hoger wordt. Op een laag niveau is er reeds evenveel brood in begrepen als op veel hogere niveau's; doch minder groente en minder kleding.

De kern van het vraagstuk der volgorde is opgelost door te stellen, dat het eerst moeten worden verkregen de goederen van pakket I; vervolgens de goederen, die in pakket II aanwezig zijn boven die in pakket I; dan hetgeen III meer bevat dan II, enz. Daarmee zijn voor de consumptie de urgentieclassen I, II, III, enz. gedefinieerd. Reeds dadelijk blijkt daaruit, dat men niet kan zeggen, dat een bepaalde goederensoort in een bepaalde urgentieklasse thuis behoort. Het probleem is een kwantitatief probleem: een bepaalde hoeveelheid van een soort behoort in klasse I, een bepaalde hoeveelheid in klasse II, enz. In klasse I

behoort misschien alle brood; maar de helft van de textielproductie, die in een normaal jaar werd verbruikt.

Lopende productie en aanvulling van voorraden; uitvoer.

Tot een bepaalde urgentieklasse, aldus gezien, behoort nu niet alleen de productie der lopend noodzakelijke goederen: x ton brood, y ton zeep, enz., doch tevens de aanvulling der voor het genieten daarvan noodzakelijke voorraden. Deze voorraden bestaan uit:

a. voorraden *grondstoffen* en *halfabrikaten*, nodig om de productieve machine te laten lopen op het toerental, dat met niveau I correspondeert;

b. voorraden *duurzame kapitaalgoederen*, die daartoe nodig zijn; en

c. voorraden *afgewerkte consumptiegoederen*, corresponderend met de „dienstestroom” van die goederen, opgenomen in niveau I.

De onder a. en b. genoemde goederen zijn onderwerp van de wederopbouw in de eigenlijke zin, de onder c. genoemde van alle „relief” aan geteisterde gebieden en van de algemene aanvulling van de verbruiksvoorraad; in 't bijzonder aan textielgoederen, schoeisel en sommige vormen van huisraad en — last not least — van woningen.

Het is een kwestie van smaak, of men deze bij b. of c. wil indelen, doch tot de hier bedoelde „voorraden” moeten ook gerekend worden de gebouwen voor culturele en sociale doeleinden, voor de uitoefening van de openbare dienst en alle onderdelen van het vaste verkeersapparaat, behorende bij een bepaald verzorgingsniveau.

Bij een gegeven niveau I behoort eveneens een zekere hoeveelheid invoer van allerlei goederen en diensten. Deze invoer zal, in beginsel, door uitvoer moeten worden betaald. Van dezelfde urgentieklasse, als de bij niveau I behorende reeds genoemde goederen, zijn dan ook de uitvoergoederen, nodig voor het betalen van deze invoer. Naar waarde worden deze gegeven door de waarde van de noodzakelijke invoergoederen. Naar soort worden zij bepaald door de „divisæen-efficiëncy”, die hen kenmerkt. De beschikbare resources zullen het eerst moeten worden aangewend in die exportindustrieën, die, per eenheid opgeofferde productiefactoren, de meeste buitenlandse betaalmiddelen beloven op te leveren.

Vaststelling der „pakketten”.

Hoe kan de bovenstaande gedachtengang nu omgezet worden in praktisch hanteerbare richtlijnen? Alvorens wij daaromtrent voorstellen formuleren, een enkele algemene opmerking. Meer dan een benadering zal men nooit kunnen bereiken. Een zekere mate van snelheid is hier bovendien meer waard dan volkomen onaanvechtbaarheid. Dit is geen wetenschappelijk vraagstuk alleen, het is ook een kwestie van doen en van „making the best of it”. Daarbij komt nog, dat binnen zekere grenzen alle producten welkom zijn in tijden van schaarste, waardoor in den beginne afwijkingen van het ideale program niet al te tragisch behoeven te worden genomen. Tenslotte komt er nog bij, dat een subjectief element — men denke aan het culturele element bijv. — niet kan worden gemist. Men zie het onderstaande in het licht van deze beginselen.

Uitgangspunt voor een praktische bepaling der verschillende pakketten kan onzes inziens het best zijn de *budgetstatistiek*. Deze toch vertoont ons de hoeveelheden goederen en diensten, die bij verschillend welstandsniveau worden verbruikt. Deze statistiek doet zien, op welke wijze het gemiddelde Nederlandse gezin zijn verbruik verdeelt over de goederensoorten, indien zijn welstand langzaam toeneemt. Er moeten ongetwijfeld correcties worden aangebracht; een deel daarvan is praktisch uitvoerbaar door vergelijkingen met andere consumptie-statistieken. Zo kan men corrigeren voor het feit, dat er onder de onderzochte gezinnen minder rokers zijn dan in het Nederlandse volk als geheel; men kan corrigeren voor een veranderde samenstelling der gezinnen, enz. Levert

ons de budgetstatistiek de gegevens over de stroom van goederen en diensten, daarnaast leveren enkele inventaris-onderzoekingen ons een denkbeeld over wat bij elke stroom het normale bezit aan duurzame goederen is, daarbij behorend. Een groot aantal verdere statistische gegevens kan ons — in eerste ruwe benadering — inlichten omtrent de noodzakelijke productiemiddelen en voorraden. Hier zal echter reeds veel voorlichting van deskundigen uit afzonderlijke bedrijfstakken moeten worden gebruikt, naast de algemeene statistische gegevens. Hetzelfde geldt voor de bij elk niveau behorende „installaties” voor het verkeer, voor het uitoefenen van de overheidstaak en van culturele en sociale functies. Bij het vaststellen daarvan zal veel ruimte zijn voor de scheppende fantasie van den ingenieur, den bestuursdeskundige en vele andere specialisten. Een grondslag kan worden gegeven — vooral voor een zekere financiële omraming — van reeds bestaande gegevens. Doch hier zal minder dan in de sfeer der gewone consumptiegoederen resultaat kunnen worden verkregen door alleen maar te rekenen.

In beginsel stellen wij ons echter voor, dat op grond der bovengenoemde gegevens, een reeds vrij concrete beschrijving, in cijfers, kan worden verkregen van de voor bepaalde verzorgingsniveau's nodige goederen; zeggen wij, om de gedachten te bepalen; van niveau's behorende bij een gemiddeld gezinsinkomen van — in de koopkracht van 1938 — f 1400, f 1600, f 1800, enz. In 1938 was het gemiddelde gezinsinkomen te stellen op ongeveer f 2200.—; als voorlopig einddoel van de wederopbouw kunnen wij stellen het wederom bereiken van deze welstand. In de urgentieklasse I kunnen wij ons nu geplaatst denken alle productie, wederopbouw, invoer, enz. nodig voor het niveau van f 1400; in klasse II de productie nodig om het niveau te verhogen tot dat van f 1600, enz. Wederopbouwwerkzaamheden en invoerbehoefden, die met klasse II corresponderen zullen moeten worden achtergesteld bij overeenkomstige behoeften behorende tot klasse I, enz.

Tot klasse I behoren vele goederen nodig voor gezinnen, die alles verloren hebben; voor jonggehuwden, die zich nog niet hebben kunnen inrichten. Behalve met in gezinnen levende personen moet uiteraard rekening gehouden worden met niet in gezinnen levende personen. Ook moet rekening gehouden worden met het feit, dat in werkelijkheid niet één inkomensniveau, doch verschillende naast elkaar moeten voorkomen. Wij gaan op al deze zaken niet verder in, om de aandacht van de hoofdzaken niet af te leiden.

Kapitaalschaarste.

Het bepalen der pakketten uit de budgetstatistiek is in zeker één opzicht principieel onjuist. De levenswijze, behorende bij een inkomen van bijv. f 1400.— is daarin afgebeeld voor een systeem van prijzen, zoals het toenmaals was. Het tegenwoordige prijzensysteem is anders. Wij bedoelen niet, dat de prijzen nu hoger zijn. Voorzover zij alle evenredig hoger zijn, is er geen moeilijkheid. Wij bedoelen echter vooral, dat er wijzigingen in de verhoudingen moeten worden gebracht, wil men de huidige aanbodsverhoudingen tot uitdrukking brengen. Verreweg het belangrijkste voorbeeld hiervan is dat, naar voren gebracht door Mr. J. G. Koopmans in een recent artikel in dit tijdschrift²⁾. Er is op 't ogenblik een grote schaarste aan kapitaal. Dienovereenkomstig moeten „kapitaalintensieve” goederen relatief minder worden benut dan „arbeidsintensieve”. De samenstelling van pakket I, behorende bij bijv. een inkomen van f 1400.—, zal, afgelezen uit de budgetstatistiek, relatief meer woonruimte te zien geven dan de aan de huidige omstandigheden aangepaste samenstelling. De reeks van niveau's, die wij ons voorstellen te passeren gedurende de wederopbouwperiode zal, zij het in afnemende mate, deze sporen van kapitaalarmoede moeten dragen.

²⁾ J. G. Koopmans, „Kapitaalschaarste en wederopbouw” in „E.-S. B.” van 18 Juli en 1 Augustus 1945.

Evenzo zal de productiewijze voor een aantal goederen daarvan de sporen moeten dragen. Er zullen in de weverij wellicht minder getouwen door één wever moeten worden bediend. Wij zullen kleinere voorraden moeten aanhouden, in noodwoningen moeten wonen, hulpruggen moeten slaan en autobussen in plaats van trams moeten laten rijden. De bij niveau I behorende productie van veel kapitaal vereisende goederen, zal daarom geringer moeten zijn dan uit ons eerste recept zou volgen. Wij zullen het kapitaal-goederentekort geleidelijk moeten inhalen en eerst tegen het bereiken van het niveau van f 2200.— dit tekort ongeveer kunnen hebben ingehaald.

Dynamische complicaties.

De redeneringen in het bovenstaande gevolgd en de daarop gebaseerde richtlijnen voor het bepalen van de urgentieclassen moeten in vele andere opzichten aan de werkelijkheid worden aangepast. In algemene zin zal dat practisch steeds zo kunnen worden bereikt, dat men zich nooit alleen laat leiden door wat becijferingen uitwijzen. In elk orgaan, dat bij de uitvoering wordt ingeschakeld, zal de kritiek van het gezonde verstand moeten kunnen worden gehoord. Enkele belangrijke afwijkingen van het bovenstaande ontlene hun betekenis aan de omstandigheid, dat het wederopbouwproces een betrekkelijk snel proces zal zijn, waardoor binnen vijf à tien jaar toestanden van aanmerkelijk uiteenlopende welvaart en kapitaalschaarste elkaar zullen opvolgen. Dit heeft al dadelijk gevolgen voor bijv. *ondeelbare goederen met een lange levensduur*, bijv. een brug. Men kan niet eerst een brug voor een verkeer van 70 % van normaal bouwen en er later een stuk aanzetten voor de minder urgente 30 %. Hij zal als eenheid direct moeten worden gebouwd. Wel zal men misschien enkele verwoeste secundaire wegen en bruggen voorlopig geheel ongebruikt laten. Men zal een elektrische centrale, die er nog staat in bedrijf brengen, ook al is hij te groot voor de lagere activiteit der beginperiode. Misschien kan men zolang een kleine centrale in de buurt onopgebouwd laten.

Afgezien van de kwestie van noodwoningen — waarover de deskundigen zich nog verder zullen moeten laten horen — kan men niet eerst voor heel Nederland vierkamen en daarna vijfkamerwoningen bouwen. Maar wel kan men eerst vierkamerwoningen voor de grotere gezinnen bouwen, terwijl de kleinere gezinnen nog samenwonen en daarna vijfkamerwoningen zetten, waarheen de grotere gezinnen dan kunnen verhuizen.

Ook in ander opzicht zal men reeds nu moeten zorgen voor de toekomst, die op een hoger peil ligt. Zou men zich thans beperken tot de uitvoer, nodig voor het voor de eerste tijd te verwachten lage welstandsniveau en afzetmarkten voor, later daardoor voorgoed kunnen verliezen, dan zou men verkeerd handelen. De uitvoer kan dus reeds thans over de gehele linie als urgent beschouwd worden, of althans voor een groter deel dan in het voorgaande besloten lag.

Het wederopbouwproces zal voorts een zekere geleidelijkheid moeten hebben. Het is niet goed wanneer er in enkele jaren, bijv. een buitengewoon hoge bouwbedrijvigheid zou zijn en daarna een plotselinge terugval tot een veel lager peil. De veranderingen moeten zijn aangepast aan de mogelijkheden tot scholing en herscholing.

Regionale verschillen als gevolg van onvolkomen mobiliteit.

Evenzo worden aan het proces eisen gesteld door de moeilijkheden verbonden aan de ruimtelijke verplaatsing van arbeiders en kapitaal. Het is duidelijk, dat de meest geteisterde streken in den beginne een veel grotere productie vergen dan de andere. Voor producten, die zich gemakkelijk laten verplaatsen is dat geen moeilijkheid. Anders staat het met gebouwen. Deze moeten ter plaatse worden geproduceerd. Daartoe is aanvoer van arbeiders nodig. Zij zullen in die streken echter veelal niet kunnen wonen. Behalve voor jonge mensen zal men hun de onaangenaam-

heden van een barakkenleven niet willen opleggen. Zij zullen per spoor of autobus moeten worden vervoerd; maar over niet al te lange afstanden. Zo zal het onvermijdelijk zijn, dat de herbouw van deze streken niet zó snel gaat als men op grond van het voorgaande zou berekenen. Ook in dit opzicht zal men dus van de theoretisch berekende urgentieschema's moeten afwijken.

Bij deze uiteenzettingen willen wij het in eerste aanleg laten. Al naar mate de voorbereidingen tot de wederopbouw vorderen, zullen zich de concrete problemen scherper aftekenen en zal er aanleiding zijn, sommige hunner afzonderlijk te beschouwen. Om de hier gegeven principes als uitgangspunt zal zich echter reeds een discussie kunnen groeperen, die van nut kan zijn voor de werkzaamheden in een later stadium. Zoals gezegd, is het naastbij liggende doel van dit artikel de opwekking tot een zodanige discussie.

J. T.

FRISSE LUCHT.

Neen, deze titel is niet overdrachtelijk bedoeld. Dan zou er frisse wind hebben gestaan. Het is niet onze bedoeling te constateren, dat er een frisse wind waait over een aantal sectoren van de samenleving, noch ook om het verlangen te uiten, dat ook andere sectoren door zulk een frisse wind zullen worden gezuiverd en geactiveerd. Het onderwerp van dit artikel is frisse lucht als artikel van noodzakelijk levensonderhoud.

Is lucht een artikel, hetwelk in een economisch tijdschrift belangstelling vindt? In vele leerboeken voor de economie is lucht juist het voorbeeld bij uitstek van het niet-economische goed, in zo overvloedige mate beschikbaar, dat het grensnut nihil is. Lucht is daardoor geen voorwerp van ruilverkeer, er wordt voor de verkrijging ervan geen offer gebracht, het genot ervan is niet alternatief met ander genot, kortom, lucht vormt geen object van economisch handelen. Zou dat anders worden, als het woordje fris er als versierend, maar overbodig adjectief aan wordt toegevoegd?

Inderdaad verandert dat kleine woordje de gehele situatie. Het is ook geen epitheton ornans, althans niet voor den stedeling. In de stad toch is de lucht — en zijn de luchtjes — wellicht in voldoende mate aanwezig, de frisse lucht is er schaars. Ze is er altijd enigermate schaars geweest, maar ze is in de afgelopen winter veel schaarser geworden na de achtereenvolgende aanvallen, op de straat- en parkbomen gedaan, eerst door de Duitse bevelhebbers, die hinderpalen tegen luchtlandingen oprichtten, daarna door stakkers, die hun kachel moesten stoken. Met het verdwijnen van een groot gedeelte van het stadsgroen werd de frisse lucht in de stad schaarser en schaarser. Ze is er geworden tot een noodzakelijke levensbehoefte, in zo schaarse mate aanwezig, dat men offers over heeft voor de verwerving ervan.

Reeds vóór deze oorlog zocht de stedeling recreatie in de frisse lucht. Hij bracht daarvoor tweemaal offer: hij getrooste zich de moeite en de kosten van reizen naar en verblijven in een buitenplaats en hij droeg, in de vorm van belasting, bij in aanleg en onderhoud van plantsoenen, parken en stadsbossen.

De lange rijen fietsers, die op Zaterdagmiddag en Zondagochtend de steden verlieten in de richting van de zee of van bosrijke buitengemeenten, de overvolle treinen en reiswagens in de zomer en op Zon- en feestdagen in het voorjaar, de talrijke buitenhuizen, van hutjes en schuurtjes tot landhuizen en kastelen, ze tonen alle de behoefte van den stedeling aan frisse lucht. Deze behoefte is thans des te groter, naarmate de steden van haar eigen groen zijn beroofd. En deze behoefte is geen weeldeverlangen, maar een noodzakelijk levenselement: gezondheid. De bevrediging van deze behoefte zal echter in ons land

moelijker zijn dan vóór de oorlog, toen de behoefte, gezien de ruimere voorziening met groen in de steden zelf, niet zo neep

Zelfs als wij een ogenblik aannemen, dat de recreatie-oorden van ons eigen land niet aan capaciteit hebben ingeboet, is de vergroting van de behoefte aan oprissing al bedenkelijk. Immers, als het in een verpozingsoord te vol wordt, vindt men er geen verpozing meer. En het was op menig punt reeds te vol. Daar komt bij, dat de duizenden, die vóór de oorlog hun rust en ontspanning veelal in het buitenland zochten en daartoe thans geen valuta krijgen toegewezen, de vraag op de binnenlandse markt komen versterken. Ons dichtbevolkte land telt betrekkelijk weinig oorden van recreatie en zeer veel mensen en kinderen, die de verpozing niet slechts begeren, maar er behoefte aan hebben. Dat die behoefte bevredigd wordt is niet slechts een veraangenaming van hun leven, het is een sociale noodzaak, opdat de volksgezondheid, de volkskracht, het menselijk productievermogen in stand worden gehouden.

Wij hebben zoëven aangenomen, dat de recreatieoorden in Nederland niet aan capaciteit zouden hebben ingeboet. Helaas strookt deze hypothese geenszins met de werkelijkheid. Aan de kust, aan de Veluwezoom, in de Achterhoek, in Zeeland, in Zuid-Limburg en wellicht op nog tal van andere plaatsen hebben oorlogsgeweld en bezettingswillekeur danig huisgehouden. De natuur moge door haar overvloedige reserves nog veel verfrissing kunnen bieden, de behuizingscapaciteit is zwaar geteisterd. Hotels en huizen, vernield of leeggeplunderd, zijn vooralsnog niet in staat, den rustbehoevende behoorlijk onderdak te verschaffen. Het surrogaat, materiaal voor tenten en slaapzakken, is nog niet te koop. Zou er sprake kunnen zijn van recreatie bij strand en bos, als men zijn nachtrust ervoor moet inboeten?

Is er in Nederland tekort aan capaciteit, in Duitsland is er vermoedelijk een overschót. Duitsland was veel meer toeristenland dan Nederland, het heeft vele en velerlei recreatiegebieden, sommige met weidse hotelaccommodatie. De internationale toeristenscharen zoeken niet bij voorkeur het Duitse gebied, de Duitsers zelve hebben voorlopig andere zorgen dan zomerreizen. In Duitsland zijn dus goed geoutilleerde recreatiegebieden beschikbaar. Het ligt voor de hand, in de dringende behoeften van de Nederlandse bevolking te voorzien door het daarvoor geschikte Duitse apparaat ter dispositie te stellen. De ideale vorm van afbetaling op de schadevergoeding is het beschikbaar stellen van iets, dat de schuldeiser broodnodig heeft en de schuldenaar overvloedig bezit.

Moeten de Nederlanders dan in het door Amerikanen en Engelsen geschuwde Duitsland hun verstrooiing zoeken in Duitse hotels, bediend door Duits personeel, opgevulld door Duitse musici, tonelisten en cabaretiers en op deze wijze niets dan Duitse „cultuur” inademen, tegelijk met de frisse lucht, die zij behoeften? Geenszins. Men kan Nederland het recht verlenen, gedurende vijftientig of dertig jaar enige enclaves Duits natuurschoon te beheren en te exploiteren. Die enclaves worden dan voor een aantal jaren als het ware geannexeerd, maar de annexatie is van tijdelijke aard. De hotels, schouwburgen, natuurmonumenten e.d. zijn gedurende de exploitatietijd ter beschikking van de Staat der Nederlanden, die ze verpacht, bij voorkeur aan Nederlandse exploitanten. Deze voeren hun bedrijven aldaar met Nederlands personeel. Ook de winkels, verhuurgarages, reparatie-inrichtingen, enz. worden zoveel mogelijk aan Nederlandse gegadigden uitgegeven. Daar, waar de door de natuur voorgeschreven techniek geen overkomelijke moeilijkheden baart, kan ook het boerenbedrijf, dat de toeristen van levensmiddelen moet voorzien, door Nederlanders worden uitgeoefend. Zodoende wordt voor het Nederlandse volk de mogelijkheid geopend, frisse lucht en recreatie te vinden zonder te grote ophoping op

enkele plaatsen en zonder valufamoeilikheden; zodoende vinden de Nederlandse nijverers uit de sfeer van Horeca en tal van Nederlandse artisten, boeren en kooplieden lonend emplot. Met vermindering van sommige bezwaren, die aan annexatie van grote landbouwgebieden zijn verbonden, worden op deze wijze, op bescheiden schaal, overeenkomstige baten verkregen.

Vraagt men naar gebieden, welke voor dit regiem in aanmerking komen? Men kan een keur van gebieden vinden, elk wat wils. Voor liefhebbers van de zee zijn er Duitse Waddeneilanden, voor hen, die heuvelland verkiezen, zijn er de Lüneburgerheide en het Sauerland, voor toerisme in laag bergland het Teutoburger Woud, Thüringen, de Taunus, het Zevengebergte en de Eifel (de laatste twee wellicht te zeer beschadigd om te voldoen), voor klimmers in middel- of hooggebergte resp. het Zwarte Woud en de Beierse Alpen. Voor hen, die werelds verkeer zoeken, zijn er Wiesbaden en Baden Baden. Uit al die gebieden zal wel een keuze te maken zijn.

Wie weet, of één of meer van deze gebieden, onder Nederlands regiem gebracht, niet zó in trek geraken bij buitenlandse toeristen, dat zij uitgroeien tot internationale centra, welke voor de daarheen reizende Nederlanders culturele voordelen en voor de valuta-arme Nederlandse samenleving materiele baten opleveren!

.

De frisse lucht, op deze wijze beschikbaar komend, zal menig Nederlander slechts een enkel weekje per jaar kunnen inademen. De enclaves liggen te ver voor dag- of week-eindreisjes, zij zijn enkel voor vacaties geschikt. Al zullen spoorwegen en reiswagenexploitanten, reisbureaux en reisverenigingen zich beijveren, het vervoer zo snel mogelijk te doen plaatsvinden, er is en blijft zoveel tijd voor nodig, dat een verblijf van ten minste enige dagen achtereenvolgend noodzakelijk zal zijn.

Wil men den stedeling voldoende frisse lucht bieden, dan zal men hem ook gelegenheid moeten geven, die dichtbij of in zijn eigen stad in te ademen. Die gelegenheid kan men bieden in die steden, welke zwaar hebben geleden van het oorlogsgeweld. In Rotterdam in de eerste plaats, maar ook in verscheidene andere steden is een groot stuk van de bebouwde kom verwoest. Wanneer men de grond aldaar geheel of ten dele bestemt voor parkaanleg, dan heft men het gebrek aan frisse lucht, dat door de toenemende huizenagglomeratie is ontstaan, goeddeels op. De aanleg van parken en bossen aan de buitenste grenzen der bebouwing was in de afgelopen decennia een noodoplossing: aanleg binnen de kom was te kostbaar, wegens de aanwezige panden, die men daarvoor zou moeten slopen. The Commons in de New England steden, het Stadtpark te Wenen, Hyde Park en Kensington Gardens te Londen en Central Park te New-York bewijzen duidelijk de betekenis van ruime plekken groen midden in de bebouwing der steden. In Rotterdam zou een park, begrensd door het Oostplein, de Goudsche Singel, de Meent, de Delftse Vaart, de Blaak en de Nieuwe Haven, met de ruïne van de Sint Laurens als (excentrisch) pièce de milieu en de molen als sluitstuk van een speelweide aan de Oostelijke punt, een weldaad voor de stad zijn.

De kosten? Sociaal gezien kost het niets meer als men hier dan wel ginds bouwt, mits men niet door sloping de te bouwen ruimte vergroot. Dat doet men ergens, waar het oude al lang tegen de grond ligt, niet! Op individuele basis bekeken, offert men de duurste grond aan de parkaanleg op, maar enerzijds verhoogt die parkaanleg de waarde van de belendende percelen, anderzijds verschuift men het dure centrum naar elders, waar men compensatie vindt voor de gebrachte offers.

Zeker, de kostenberekening kan tegenvallen. Dan moet de aanleg wellicht wat kleiner worden. Er zullen ook heel wat technische bezwaren rijzen tegen dit idee van een leek op het gebied van stedenbouw. Maar men overwege

in ieder geval het denkbeeld. Want de komende generatie van ons volk, dat het laagste sterftecijfer toonde van alle landen in de Oude wereld, zal na de beruchte winter 1944/45 meer dan wie ook voortdurend behoefte hebben aan frisse lucht, die tengevolge van de oorlogs- en bezettingshandelingen al schaarser en schaarser is geworden en niet ad libitum kan worden geproduceerd.

P.

HEEFT HET BELGISCH-NEDERLANDSCH FINANCIËEL ACCOORD KANS OP SUCCES?

Wanneer twee buurlanden van oordeel zijn, dat zij elkander tot wederzijdschen steun kunnen zijn bij het oplossen van hun problemen op economisch gebied, zullen zij streven naar een samenwerking, ten doel hebbende over en weer de uitwisseling van goederen en diensten te vergemakkelijken. Zij leggen zichzelf beperkingen in eigen bewegingsvrijheid op bij het treffen van economische maatregelen, ten einde de onderlinge samenwerking der buurlanden tot haar recht te doen komen.

De wederzijdsche steun, die uit het treffen van gemeenschappelijke maatregelen moet voortvloeien, ligt in de sfeer van productie en consumptie. Het eene land stelt zich open voor den afzet van het andere land en omgekeerd. Het goederenverkeer, het personenverkeer, het dienstenverkeer worden van belemmeringen ontheven, en de overlast, die een grenslijn, die dat verkeer moet overschrijden, aan dat verkeer oplegt, wordt tot een minimum beperkt.

Zullen afspraken op dit gebied vruchtdragend zijn, dan moeten zij ervan uitgaan, dat beide landen er baat bij vinden, dat geen banden worden gelegd, die de ontwikkeling van het economisch leven tegenhouden of in een onjuiste richting sturen, en dat de te treffen regelingen zoo soepel zijn, dat de beperkingen, die men zich vrijwillig oplegt, niet als knellende banden worden gevoeld, maar integendeel als vanzelfsprekende maatregelen ter bevordering van onderlinge samenwerking worden aanvaard.

Voldoet de, op 21 October 1943 tusschen Nederland eenerzijds en de Belgisch-Luxemburgsche economische Unie anderzijds, tot stand gekomen financiële (monetaire) afspraak, die er van uitgaat, dat door het fixeeren van een vasten wisselkoers tusschen den Belgischen franc en den gulden het belang van beide landen bevordert wordt, aan de zoo juist gestelde criteria, noodig, wil de getroffen afspraak tegen de stormen des tijds, die er stellig overheen zullen gaan, bestand blijken?

Een vaste wisselkoers is voor de regeling van de economische betrekkingen tusschen twee landen van primair belang. Tot dit inzicht schijnen de economen overal ter wereld gekomen te zijn, nadat zij meer dan tien jaar lang, zowel in theorie als practijk, zwaar gezondigd hadden tegen dit beginsel, gepreoccupeerd als ze waren in het najagen van andere economische doeleinden, die als fata morgana oprezen boven een heet en zandig woestijnlandschap.

Maar als we als vaststaand mogen vooropstellen, dat een vaste wisselkoers tusschen Nederland en België voor hun onderlinge samenwerking een begeerenswaardig iets is, dan volgt daar nog geenszins uit, dat een samenkoppeling van Nederland en België op monetair terrein tot heil van beide landen zal strekken.

Juist op monetair terrein moet een land, dat prijs stelt op een gezond geldwezen, zich hoeden voor afspraken, die het aan één bepaald land binden. De taak der monetaire autoriteiten van een land, welke bestaat in het op het juiste peil houden van de ruilwaarde van de landsmunt in het verkeer met alle andere landen ter wereld, wordt niet verlicht, maar veeleer verzwaard door een afspraak, met een bepaald land getroffen over de onderlinge valutaverhouding.

Men verlieze toch niet uit het oog, dat de valutaverhou-

dingen der landen onderling niet het resultaat zijn van onderlinge afspraken, maar integendeel voortvloeien uit het geheel van den economischen en socialen koers, die gevaren wordt, dat niet de goede wil, maar de daad beslissend is voor de vraag, of een landsvaluta zich tegenover andere valuta's kan handhaven.

Daarom moet een land op monetair terrein zooveel mogelijk autonoom en zelfstandig blijven, en moet het vrij zijn die maatregelen te treffen, die het noodig acht om zijn valuta te handhaven.

Afspraken met andere landen op monetair terrein zijn wel denkbaar, maar zullen alleen dan tot het beoogde succes leiden, als ze zoo soepel worden opgesteld, dat zij de bewegingsvrijheid bij het treffen van maatregelen op economisch en sociaal gebied, bestemd om de valuta te verdedigen, niet belemmeren. Een afspraak tot onderlinge steunverleening bij die verdediging der valuta, bijv. door het verlenen van credieten over en weer, kan zeer nuttig werken. Maar koppelt men de valuta's van twee landen vaster aan elkaar, zonder vooraf het economisch leven en de sociale toestanden in beide landen gelijk gericht te hebben, dan heeft men het aanzien gegeven aan een Siamesche tweeling, die zich nimmer gelukkig kan gevoelen met deze onnatuurlijke verbinding van twee wezens, die elk hun eigen leven leiden en elk hun eigen weg wenschen te gaan.

Nog eens: niet door een simpele afspraak kan men de valuta's van twee landen op een gelijk peil houden, maar slechts door de bereidheid tot en de verwezenlijking van zoodanige verhoudingen in de volkshuishouding, dat ernstige torsies tusschen de beide valuta's door een tijdigen tegendruk worden opgeheven. Men komt er niet met den goeden wil alleen tot handhaving van de wisselpariteit. Men moet ook de economische en sociale voorzieningen willen, die voor de handhaving noodig zijn.

Heeft men vroeger de fout gemaakt het handhaven van de internationale pariteit der valuta als een *quantité négligeable* te beschouwen, nu men die fout heeft ingezien, vervalle men niet in de andere, te meenen, dat men door een *laissez faire, laissez aller* politiek, gepaard aan internationale monetaire afspraken, het valutavraagstuk tot een bevredigende oplossing zou kunnen brengen, zonder zoo noodig in eigen binnenlandsche verhoudingen in te grijpen.

Een *laissez faire* politiek moge in een vroeger en reeds lang vervlogen tijdperk kans op succes hebben gehad, toen loonen en prijzen zich nog plachten aan te passen aan de voortdurend aan wijziging onderhevige economische omstandigheden, sedert organisatie van het bedrijfsleven en overheidsbemoeienis op sociaal terrein daarin ingrijpende verandering hebben aangebracht, is aan de consequentie, dat de Overheid ook regelend moet optreden bij de handhaving der valutaverhoudingen en niet kan volstaan met een werkeloos toezien, in welke richting de economische winden het schip der volkshuisvesting doen afrijven, niet te ontkomen — helaas!

Stelt men voorop — en deze gedachte is in de na-oorlogse omstandigheden stellig met sympathie te begroeten —, dat België en Nederland beide bij een samenwerking gebaat zullen zijn, dan vatte men dit vraagstuk aan, daar waar zijn kern ligt, te weten bij den economischen ruil van goederen en diensten. Anders gezegd: men toone zich over en weer bereid als afzetgebied voor den buurstaat en in het bijzonder van die producten, die voor de economische ontwikkeling van het land van groote beteekenis zijn en moeilijker elders in het buitenland geplaatst kunnen worden; te fungeren.

Kunstmatige belemmeringen van dien afzet dienen uit den weg geruimd; door een vlotte regeling van het vervoer der producten van het eene land naar het andere, gepaard aan een gematigde tarievenpolitiek, dienen de voorwaarden te worden geschapen voor een uitwisseling van pro-

ducten, die producenten en consumenten in beide landen weten te waardeeren.

Dergelijke afspraken op praktisch-economisch terrein zijn voor een goede verhouding tusschen Nederland en België na den oorlog van oneindig grooter belang dan afspraken op monetair terrein, die, met illusies begonnen, het gevaar van ernstige desillusies met zich brengen.

En na zulk een ernstige desillusie — en wie kan garandeeren, dat deze onder de moeilijke en stormachtige verhoudingen, welke onmiddellijk na den oorlog dreigen in te treden, zullen uitblijven — zal het veel moeilijker blijken te zijn een economische samenwerking tusschen de beide buurlanden tot stand te brengen. En het is en blijft deze samenwerking op economisch terrein, die de kern vormt van het vraagstuk, dat men door het tot stand brengen van het Belgisch-Nederlandsch financieel accoord heeft aangesneden.

B. J. DE LEEUW.

ARBEIDSMARKTPOLITIEK IN VERBAND MET NOOD- EN HERSTELPLAN.

In de radiorede van Zijne Excellentie Prof. Ir. W. Schermerhorn op 27 Juni jl., welke ten doel had een inzicht te geven in het door de optredende Regeering te voeren beleid, is ten opzichte van het economisch herstel medege-deeld, dat voor de eerste phase van het regeeringsoptreden noodig is een noodplan 1945, waarbij speciaal de urgentie van de verschillende voorzieningen ten opzichte van elkaar wordt overwogen en dat daarnaast een begin moet worden gemaakt met een herstelplan 1946—1948¹⁾. Als essentiele onderdeelen van zulk een plan werden genoemd: de belastingpolitiek, de prijs- en loonpolitiek en de sociale politiek, zoo goed als de analyse van de arbeidsmarkt en materiaalpolitiek. Voorts werd nog aangegeven, dat het herstel van het Nederlandsche bedrijfsleven zal moeten worden gezocht in, opvoering van de productie, van de productiviteit van haar arbeid en van de werkgelegenheid, speciaal in die takken van bedrijf, welke de eerste levensbehoefden voeding, woning, kleeding en schoeisel vervaardigen en in die industrieën, welke voor de energievoorziening en het transport van primair belang zijn. Uit het vorenstaande, alsook uit de overige beschouwingen, welke te dezer zake door den Minister-President zijn gehouden, blijkt wel duidelijk, dat het beeld van het bedrijfsleven van de eerstkomende jaren zal zijn dat eener geleide economie en wel van een tamelijk straf geleide economie in dien zin, dat duidelijk zal worden aangegeven, aan welke soorten van productie voorrang zal worden gegeven en in welchen omvang de daaronder ressorteerende ondernemingen mogen produceeren.

De vraag, welk beeld de arbeidsvoorziening bij een tamelijk straf geleide economie zal moeten vertoonen, is nog weinig besproken en toch is deze niet minder belangrijk dan de vraag, hoe de grondstoffen- en kapitaal goederenvoorziening zal worden geregeld. Vandaar dan ook, dat in de vorenbedoelde rede de sociale politiek, alsmede de analyse van de arbeidsmarkt, als een der essentiele onderdeelen van het te maken plan zullen zijn genoemd. Derhalve zal in de hierna volgende beschouwingen worden getracht de hoofdvoorwaarden aan te geven, waaraan de personeelsvoorziening zal dienen te voldoen, om een nood- en herstelplan als bovenbedoeld te kunnen verwezenlijken²⁾.

Wanneer op grond van de urgentie van de verschillende levensbehoefden en van de achterstanden in de bevrediging daarvan is vastgesteld, of en in welke mate, in de uiteenloopende bedrijfstakken zal moeten worden geproduceerd, dient te worden nagegaan, of de verschillende daarvoor benoedigde soorten van arbeiders wel in voldoende mate beschikbaar zijn. Dit is geenszins zeker, omdat

in verschillende bedrijfstakken aanvankelijk wellicht aanmerkelijk meer geproduceerd zal moeten worden, dan voor den oorlog het geval was, terwijl tijdens den oorlog niet alleen vrijwel geen vaklieden zijn gevormd, doch bovendien de rijen van de arbeiders zijn gedund. Weliswaar bestond voor den oorlog in de meeste bedrijfstakken een aanmerkelijk overschot aan arbeiders, hetgeen zich uitte in een omvangrijke werkloosheid, doch of hierdoor de vereischte hoogere productie kan worden opgevangen is zeer onzeker.

Schattingen te dezen aanzien kunnen moeilijk worden gemaakt, daar de laatst bekende betrouwbare cijfers omtrent de aantallen in de verschillende beroepen en bedrijfstakken werkzame arbeiders dateeren van 1930, toen de laatste beroepstelling is gehouden. Sindsdien is ons land geteisterd door een zware crisis, welke verschuivingen in het bedrijfsleven en daarmee in de aantallen daarin arbeidende werknemers heeft veroorzaakt, terwijl vervolgens gedurende de oorlogsjaren wederom belangrijke veranderingen in den opbouw en geleiding van het arbeidsleger hebben plaats gehad. Dientengevolge kan, zelfs als correcties, in verband met den bevolkingsaanwas, worden toegepast, een eenigszins betrouwbare schatting van de totale beschikbare arbeidskrachten en van de verdeling ervan over de verschillende beroepen en bedrijfstakken, niet worden gemaakt. De opstelling van een nood- en herstelplan brengt derhalve als onvermijdelijke consequentie met zich mede, dat zoo spoedig mogelijk wordt overgegaan tot een arbeidsregistratie, d.i. tot een telling van het aantal beschikbare arbeidskrachten en tot een waarneming van de spreiding dier arbeiders over de verschillende beroepen en bedrijfstakken. Of en in hoeverre de bij die arbeidsregistratie verkregen gegevens te zijner tijd dienen te worden gebruikt voor de invoering van een arbeidsboekje, waartoe voor den oorlog door de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel een voorstel is gedaan, is een vraagstuk van later orde.

Is een dusdanige arbeidsregistratie eenmaal verkregen, dan kan worden nagegaan, in hoeverre de aantallen beschikbare arbeidskrachten worden gedekt door de aantallen vereischte arbeiders volgens de gemaakte plannen. De verschillen, welke dan blijken te bestaan, kunnen door tweërlei maatregelen worden weggewerkt en wel in de eerste plaats door veranderingen te brengen in de gemaakte plannen en in de tweede plaats door wijziging te brengen in de verdeling van de aantallen beschikbare arbeiders over de verschillende beroepen, waarbij scholingsmaatregelen een rol kunnen spelen.

Wanneer op deze wijze de totale bestaande arbeidsstroom is gericht op de tot ontwikkeling te brengen productiemogelijkheden, dan is daarmee nog niet verzekerd, dat deze daarop ook in de toekomst gericht blijft. Naarmate de uitvoering van het plan voortschrijdt, zal de productie in sommige bedrijfstakken kunnen verminderen en in andere worden aangevat of vermeerderd, waardoor in de verhouding van de benoedigde aantallen arbeiders in de verschillende beroepen en bedrijfstakken een wijziging zal moeten komen. Teneinde te kunnen beoordeelen, of een dergelijke wijziging zonder al te grootte moeilijkheden kan worden verwezenlijkt, is het noodzakelijk, dat het door de arbeidsregistratie verkregen beeld van het aantal beschikbare arbeidskrachten en van de spreiding daarvan over de diverse beroepen en bedrijfstakken, wordt bijgehouden. Het oorspronkelijk verkregen beeld zal nl., na verloop van eenigen tijd aanmerkelijk veranderend kunnen zijn, eensdeels door de zoeven genoemde aanpassing van de beschikbare arbeiders aan de werkgelegenheid bij den aanvang van de uitvoering van het plan, andersdeels door het toevloeien van jonge en het afvloeien van oudere arbeidskrachten, alsmede door de regelmatig optredende veranderingen in het uitgeoefende beroep, welke in de practijk veelvuldiger zijn, dan bij oppervlakkige beschouwing veelal wordt aangenomen.

¹⁾ Vgl. het artikel van Prof. Dr. J. Timbergen: „Over de bepaling van „prioriteiten”, in dit nummer.

²⁾ Vgl. M. F. J. Cool: „Het Arbeidsvraagstuk” in „E.S.B.” 4 Juli 1945.

Een en ander beteekent dus, dat een regelmatig bijgehouden arbeidsregistratie noodig is, om te kunnen bereiken, dat een voortdurende aanpassing van de beschikbare arbeidskrachten aan het zich dynamisch ontwikkelende economische nood- en herstelplan wordt verkregen. Bij deze aanpassing is het niet voldoende, om alleen acht te slaan op de in het geheele land beschikbare arbeidskrachten en op de voor het geheele land bestaande behoefte, doch evenzeer is het wenschelijk te letten op de in bepaalde gebieden aanwezige arbeidskrachten en de aldaar vereischte werkkrachten. Niettemin zal bij het afstemmen van de aantallen beschikbare werkkrachten op de werkgelegenheid, welke in de verschillende achtereenvolgende fasen van nood- en herstelplan in de omstreepte gebieden wordt geroepen, meermalen voorkomen, dat in één of meer bedrijfstakken tekorten aan arbeiders voorkomen. Bij het optreden van dusdanige tekorten is het geenszins onverschillig, uit welke richting de ontbrekende arbeidskrachten worden aangetrokken. Zoo zal het, om een voorbeeld te noemen, niet erg aanbevelenswaardig zijn, dat, wanneer in een gebied voor de werkzaamheden verband houdende met den wederopbouw, ontbreekt — hetgeen in verschillende gebieden geenszins onwaarschijnlijk is — dit tekort, zooals thans reeds hier en daar geschiedt, wordt aangevuld met arbeiders, afkomstig uit dit gebied, die eigenlijk elders niet kunnen worden gemist, zooals bijv. mijnwerkers, landarbeiders, transportarbeiders e.d., aangezien hierdoor al of niet plaatselijke tekorten kunnen optreden in de energie-opwekking wegens gebrek aan steenkool, in de voedselvoorziening of wel in de transportregeling. In een zoodanig geval ligt het veel meer voor de hand, dit tekort te dekken met een eventueel overschot van bouwvakarbeiders uit een ander gebied, of, als dit niet bestaat, van arbeiders uit hetzelfde gebied, herkomstig uit beroepen, welke vervulling uit hoofde van het nood- en herstelplan achterwege kan blijven, of minder urgent is, dan wel, als dergelijke arbeidskrachten in het bewuste gebied niet voorhanden zijn, met soortgelijke arbeiders van elders, bij voorkeur uit aangrenzende gebieden.

Een dergelijke dirigering van den arbeidsinstroom kan alleen worden verkregen door het aanstellen en ontslaan van werklieden te binden aan een toestemming, welke toestemming, afgezien van andere overwegingen, welke bij het verleen van toestemming tot aanstelling resp. ontslag in het geding kunnen komen, als regel wordt verleend, indien de aanstelling of het ontslag in overeenstemming is met den opzet van het nood- en herstelplan en welke, wederom afgezien van evenbedoelde andere overwegingen, wordt geweigerd, indien deze daarmede strijdig is. In het zoeven genoemde, aan de praktijk ontleende voorbeeld, zou dit beteekenen, dat mijnwerkers, landarbeiders en transportarbeiders, indien zij ontslag zouden willen hebben, om voor den wederopbouw te gaan werken, de daarvoor vereischte toestemming niet zouden kunnen krijgen en dat zij, indien zij niettemin toch hun dienstverband zouden verbreken, in de verwachting bij den wederopbouw te werk gesteld te kunnen worden, zouden ervaren, dat de daarvoor vereischte toestemming niet zou worden verleend. Het binden van aanstelling en ontslag aan een toestemming heeft bovendien het voordeel, dat automatisch het bijhouden van de arbeidsregistratie is verzekerd, zoodat daarvoor geen afzonderlijke maatregelen behoeven te worden getroffen.

Naar uit het vorenstaande blijkt, zal het in sommige gevallen voor kunnen komen, dat de behoefte aan arbeiders in een bepaald gebied niet wordt gedekt door het in dat gebied, aanwezige aantal arbeiders. In dat geval zullen arbeiders van elders moeten worden aangetrokken, hetgeen naar de ervaring leert, meermalen moeilijkheden kan opleveren. Teneinde de uitvoering van het betrokken onderdeel van het nood- resp. herstelplan in zulk een geval zeker te stellen, kan het in uiterste noodzaak wenschelijk zijn, dat tot toepassing van den arbeidsdienstplicht wordt overge-

gaan. Dit spreekt te meer, omdat een tekort van een bepaalde groep van arbeiders oorzaak kan zijn, dat in daarop afgestemde andere groepen niet of niet in vollen omvang zal kunnen worden gewerkt, hetgeen, als in het betrokken bedrijf een eindproduct wordt vervaardigd een geringere behoeftenbevrediging beteekent, als anders mogelijk was geweest en hetgeen, als in de bewuste onderneming een tusschenproduct wordt gemaakt, eveneens een stagnatie in de bedrijfstakken, alwaar van dit tusschenproduct wordt gebruik gemaakt, zal veroorzaken. Hierbij kan nog worden aangetekend, dat het middel van arbeidsdienstplicht voor den oorlog reeds door meerderen werd aanbevolen, teneinde werkschuwe elementen onder de steuntrekkende werklooze arbeiders er toe te brengen, in de werkverruiming te gaan werken.

Resumeeerende, is het voor het slagen van het nood-respectievelijk twee-jarenplan noodig, dat:

- a. Op korten termijn wordt overgegaan tot een algeheele arbeidsregistratie en tot het bijhouden daarvan;
- b. Het ontslaan en aanstellen van arbeiders wordt gebonden aan een toestemming; en
- c. De mogelijkheid van de invoering van de arbeidsdienstplicht wordt geopend.

Het is duidelijk, dat de bovengenoemde drie maatregelen op het gebied der arbeidsmarktpolitiek in handen moeten worden gelegd van één en hetzelfde orgaan, nl. het orgaan, dat de ordening der arbeidsmarkt tot taak heeft. Bij een verspreiding van deze maatregelen over meer organen zou immers niet kunnen worden bereikt, dat de te voeren arbeidsmarktpolitiek soepel en snel op de gebleken behoeften der arbeidsmarkt, in overeenstemming met den stand van het nood- en herstelplan kan reageren.

Tevens zal het duidelijk zijn, dat in het samenstellen van het nood- en herstelplan, het bovenbedoelde orgaan nauw betrokken zal moeten worden, teneinde te bereiken dat enerzijds bij de opstelling dier plannen rekening wordt gehouden met de mogelijkheden en begrenzingen van de arbeidsmarkt en dat anderzijds de te voeren arbeidsmarktpolitiek voortdurend gericht kan blijven op het tijdelijk telkens varierende aspect dezer plannen.

Na kennisneming van het vorenstaande zullen velen, die met mij een groote waarde hechten aan de individuele vrijheid van iedereen, om te gaan werken, daar, waar hij het liefst wil en die derhalve deze vrijheid zooveel als maar eenigszins mogelijk is, gewaarborgd wenschen te zien, zich afvragen, of het, mede gelet op het groote aantal niet-werkende arbeiders in tal van beroepen en bedrijfstakken, niet beter is, op de arbeidsmarkt dezelfde vrijheid te doen ontstaan, als daarop vóór den oorlog bestond, en dan door indirecte middelen te trachten, de arbeidsstroom te leiden in die richting, welke voor de uitvoering van een nood- en herstelplan het meest aanbevelenswaardig is.

Deze vraag zal in een artikel in het volgend nummer van dit blad nader onder de oogen worden gezien.

A. N. VAN MILL.

SCHADEVERGOEDING AAN NATUURLIJKE PERSONEN. 1)

Bij schadevergoeding aan natuurlijke personen valt er in beginsel alles voor te zeggen aan degenen, die aan bepaalde objecten oorlogsschade hebben geleden, of die in beginsel voor een vergoeding voor immaterieele schade in aanmerking komen, daarvan uit te sluiten, voorzover hun vermogens- respectievelijk inkomenspositie in het algemeen genomen er tijdens den oorlog niet op achteruit is gegaan.

Is het causaal verband tusschen oorlog en schade reeds moeilijk te trekken ten aanzien van bepaalde concrete

¹⁾ Men zie ook: „Vergoeding van oorlogsschaden” in „E.-S.B.” van 29 Augustus 1945.

gevallen, bij vermogensveranderingen in hét algemeen is dit in nog veel sterkere mate het geval. Maar zelfs al zouden bepaalde vermogensvermeerderingen niet een direct aanwijsbaar gevolg zijn van den oorlog, dan blijft toch het feit bestaan, dat diezelfde oorlogsjaren, die tot specifieke verliezen hebben geleid, de mogelijkheid hebben geboden tot het maken van algemeene winsten. Wanneer men den oorlog wil zien als een gemeenschappelijke zaak, waarvan de lasten gemeenschappelijk moeten worden gedragen, dan kan men terecht volhouden, dat het hier niet gaat om de bruto-, maar om de netto-lasten, m.a.w., dat men alvorens een beroep te doen op de gemeenschap, eerst moet kunnen bewijzen, dat men er tijdens den oorlog in het algemeen gesproken economisch op is achteruit gegaan.

Dit leidt al dadelijk tot een aanzienlijke beperking van het aantal en den omvang van de voor schadevergoeding in aanmerking komende gevallen.

Men kan deze beperking langs tweeërlei weg bereiken. In de eerste plaats kan men bij materiele schade het recht op schadevergoeding beperken tot de hoogte van het vooroorlogssche vermogen. In de tweede plaats kan men eenerzijds volledige schade vergoeden; doch anderzijds alle vermogensaanwas gedurende den oorlog wegbelasten. Aangezien de vraag van de vermogensaanwasheffing ten deele een zelfstandig vraagstuk is, zal de beslissing ten aanzien van de schaderegeling dus in ieder geval afhankelijk dienen te worden gesteld van de beslissing, die men ten aanzien van het eerste punt neemt. Komt men tot de conclusie, dat een vermogensaanwasheffing gewenscht is, dan is een beperking van de vergoeding voor materiele oorlogsschade tot de hoogte van het vooroorlogssche vermogen niet noodig. Dit is zelfs het geval, wanneer men de vermogensaanwas niet geheel, maar slechts voor een aanzienlijk deel, zou wegbelasten. Immers, een gedeeltelijk wegbelasten van vermogensaanwas vindt zijn motiveering o.ä. in het feit, dat een vermogensaanwasheffing feitelijk moet worden gezien als een vorm van oorlogswinstbelasting; aangezien niet alle vermogensaanwas aan oorlogswinst kan worden toegekend, zullen tal van vrijstellingen en zelfs een beperking van het maximum geboden zijn. In dienzelfden gedachtengang ware het evenmin billijk de specifiek aanwijsbare molestschade geheel te compenseren met een eventuele vermogensvermeerdering, voorzover die evenmin als een specifiek gevolg van den oorlog mag worden beschouwd. Alleen wanneer men niet tot een vermogensaanwasheffing zou overgaan of deze op grond van zekere technische bezwaren zou willen beperken, ware een directe compensatie van schade-uitkeering en vermogensaanwas aangewezen.

Bij schadevergoeding voor immateriele schade, ware daarentegen een zeker maximum, onder alle omstandigheden op zijn plaats. Bij immateriele schade gaat men immers uit van de fictie, dat bepaalde inkomsten, die door oorlogsomstandigheden zijn weggefallen, zonder deze verstoring continu zouden zijn geweest, hetgeen alle aan het leven inherente onzekerheden als het ware negeert. Door het vaststellen van een maximum wordt aan dit bezwaar althans gedeeltelijk tegemoet gekomen.

Een tweede voor de hand liggende beperking van het beginsel der integrale schadevergoeding ware gelegen in een beperking van de schadevergoeding speciaal van onroerende goederen tot een nader te bepalen percentage van de werkelijke geleden schade; dit percentage ware bijv. te stellen op 80 %.

Wij hebben reeds gezien ²⁾, dat de door en in verband met den oorlog geleden schade zich uitstrekt over een zoo groot terrein en het causaal verband daarbij in zoovele gevallen niet of nauwelijks aanwijsbaar is, dat een beperking van de schaderegeling tot oorlogsmolest in engeren zin eenerzijds practisch geboden is, maar anderzijds een „bevoorrechtiging” beteekent van degenen aan wie aldus

een schadevergoeding zou worden toegekend. Dit geldt weer zeer in het bijzonder voor de categorie van onroerende goederen, omdat zooals wij ook reeds hebben gezien, de onroerende goederen — eveneens door de noodzaak om tot een practisch uitvoerbare regeling te komen — wel nooit volledig zullen kunnen worden vergoed. Dit laatste geldt a fortiori voor immateriele schade, die of in het geheel niet voor een vergoeding in aanmerking komen of — zooals in gevallen van invaliditeit — als regel slechts voor een klein gedeelte. Het niet toepassen van een zekere aftrek voor eigen risico bij schadevergoeding van onroerende goederen, zou deze categorie derhalve in een moreel niet te verantwoorden uitzonderingspositie plaatsen.

Een tweede, minder klemmende, maar evenmin te waarloozen argument voor zulk een aftrek, ligt in het toch niet zoo maar terzijde te stellen feit, dat zelfbescherming door molestverzekering — althans voorzover het materiele schade betreft — altijd mogelijk is geweest en in belangrijke mate ook inderdaad heeft plaats gehad. Ook hier geldt tot op zekere hoogte, dat de schade der 5-dægsche oorlog achteraf eigenlijk met andere oogen zou moeten worden bezien dan de schade van de daarop volgende 5 jaren van bezetting. Om men voor 10 Mei 1940 nog eenigszins in twijfel verkeeren over de plicht tot zelfbescherming, 1. omdat er toen nog slechts een enkele maatschappij was, waarbij men zich tegen molest kon verzekeren; 2. omdat de verkregen zekerheid (afrekening eerst na het einde van den oorlog door een schade-omslag over de deelnemers tot een bepaald percentage van het door hen verzekerde bedrag) op zijn minst genomen dubieus was; 3. omdat nog slechts weinigen tot een molestverzekering waren overgegaan; tijdens de bezetting veranderde dit. Er kwamen meer maatschappijen, de mogelijkheid werd geboden tot een halfjaarlijksche afrekening, het aantal verzekerden en het totale verzekerde bedrag nam in sterke mate toe. Daartegenover staat dan echter weer, dat in verband met de inschrijvingen van schade in het Grootboek voor den Wederopbouw deze latere verzekeringen het karakter hebben gekregen van aanvullende verzekeringen. Hoe dit zij, overwegingen van opportunitateit zijn. Hoe die achteraf tusschen schaden voor en na een bepaalde datum, welhaast onmogelijk; zoodat aan deze en dergelijke overwegingen meer een academische dan een practische betekenis kan worden toegekend.

Het argument, dat het hooge maximum van de mogelijke navordering voor velen misschien een te zware last beteekende, moet als argument in algemeenen zin tegen een zekeren plicht tot zelfbescherming worden verworpen. Als objectie tegen een zekeren plicht tot molestverzekering door de meer gegoeden heeft het geen waarde en t.a.v. de minder gegoeden verliest het zijn kracht, zoodra men bij het vaststellen van een schaderegeling — zooals hier de bedoeling is — het behoefte-element mede in aanmerking neemt. In concreto zou men één en ander tot uiting kunnen brengen door in het algemeen bijv. niet meer dan 80 % van de geleden schade te vergoeden, doch in gevallen, waarin de getroffen en niet in de vermogensbelasting vallen, deze beperking niet te doen gelden.

Een derde beperking van het beginsel der integrale schadevergoeding ware te baseeren op een inschakeling van de in onze samenleving reeds diepgewortelde draagkracht-gedachte. Reeds in het sub 2 besproken geval kwam dit element naar voren maar nog slechts in een beperkt mate. Er is reden voor om het algemeen te doen gelden. Bij het dekken van gemeenschappelijke lasten wordt een sterke progressie op grond van het draagkrachtmotief algemeen aanvaard. Het ware uiteraard consequent, dit beginsel eveneens — maar dan uiteraard negatief — in te schakelen, nu het er om gaat den omvang te bepalen van de lasten, die de gemeenschap tegenover bepaalde categorieën van haar leden op zich zal nemen. Bij materiele schade zou dit leiden tot een sterke degressie in het percentage van de vergoedingen, al naar het vermogen van de getroffen groter is.

²⁾ Zie noot 1).

Ook hier kan men twee wegen volgen: in de eerste plaats kan men direct bij de uitkeering van de schadevergoeding een degressie toepassen afhankelijk van het vermogen van den getroffene en ook hier kan men de compensatie vinden in een algemeene vermogensheffing. Deze algemeene vermogensheffing zou dan uiteraard een sterk progressief karakter moeten dragen. Aangezien aan een algemeene vermogensheffing, evenals aan een vermogensaanwasheffing echter tal van kanten zitten, die met het vraagstuk van de schadevergoeding niets of nauwelijks iets te maken hebben, zal de vraag, of men bij de schadevergoeding al of niet tot een degressie zal moeten overgaan, als het ware de slotsom zijn van een veel verder strekkende beslissing over de al of niet wenschelijkheid van een algemeene vermogensheffing en de modaliteiten daarvan.

Bij immaterieele schade vindt de degressiegedachte zijn neerslag reeds dadelijk in de vrijwel algemeen als billijk aangenomen beperking van de uitkeeringen tot een zeker maximum. Overigens zal men bij vergoeding voor immaterieele schade — ook al weer in hoofdzaak uit overwegingen van opportuniteit — wel uitsluitend moeten denken aan vergoeding in gevallen van tijdelijke en duurzame invaliditeit en bij overlijden van kostwinners. Over de hoogte van de maxima hebben wij nog niet gesproken. Te denken ware aan een regeling overeenkomstig de uitkeeringen volgens de ongevallen- en invaliditeitswet, met dien verstande, dat als grondslag voor de hoogte van de (in dit geval uiteraard premievrije uitkeering) zou moeten worden genomen het gemiddelde inkomen van den getroffene gedurende de laatste aan den oorlog voorafgaande jaren met de in de ongevallen- en invaliditeitswetten geldende maxima. Toepassing van het beginsel: tegemoetkoming naar behoefte zou bovendien moeten leiden tot het stellen van een minimum, overeenkomstig de kosten van een minimum levensonderhoud. Dit ware alleen reeds hierom billijk, omdat de getroffenen intusschen 5 jaar ouder zijn geworden en bovendien, omdat allerlei omstandigheden ten gevolge kunnen hebben gehad, dat het inkomen in de aan den oorlog voorafgaande jaren abnormaal laag is geweest. Men denke slechts aan de groote werkloosheid.

Er is nog een vierde beperking. Zij wordt geboden door de technische en economische noodzaak, geen geld in omloop te brengen, zoolang daar tegenover geen goederen beschikbaar zijn. Doet men dit wel, dan verwekt men een inflatie, een verschijnsel, dat niet alleen het geheele economische leven zou ontwrichten, doch zelfs voor degenen, die de uitkeeringen zouden ontvangen, schadelijke gevolgen zou hebben. Terwijl in de eerste 3 gevallen een beperking van het recht op schadevergoeding zelf gewenscht is, reikt deze vierde overweging niet verder dan de noodzaak een zekere rangorde te betrachten bij het beschikbaar stellen van in beginsel reeds vastgestelde bedragen. Wanneer men de schadevergoedingen in eerste instantie toekent in den vorm van inschrijvingen in het Grootboek voor den Wederopbouw kan men verder volstaan met de beschikbaarstelling van deze bedragen voor een effectieven wederopbouw te temporiseeren.

Het beginsel zelf is reeds lang aanvaard. Toch is het niet uitsluitend een zucht om volledig te zijn, dat er hier nog eens nadrukkelijk bij wordt stilgestaan. In de eerste plaats is het goed, zich rekenschap te geven van de vraag, hoever deze temporiseering zich moet uitstreken, wil inderdaad de schaderegeling niet leiden tot inflatoire verschijnselen. Dat geen bedragen beschikbaar mogen worden gesteld, zoolang de voor den wederopbouw bestemde materialen niet aanwezig zijn, ligt voor de hand. Het gaat hier echter niet om een technisch maar om een economisch probleem. D.w.z., dat de beschikbaarstelling niet alleen afhankelijk moet zijn van technische momenten, maar ook van economische: de beschikbaar te stellen bedragen moeten, of wel overeenstemmen met door het buitenland aan de Regee-

ring of andere geldscheppende instanties betaalde Duitsche vergoedingen of verleende crediten, of wel met reëele binnenlandsche besparingen, die via belastingheffing of credietaflossing gelijk staan met een vermindering van de ter markt komende geldstroom. Eerst daarna komt de tweede vraag aan de orde: in welke volgorde dient de beschikbaarstelling te geschieden? Het is duidelijk, dat daarbij het algemeene belang den doorslag zal moeten geven. Hiertegen kan, ook wanneer men uitgaat van het streven naar een integrale vergoeding, geen bezwaar zijn, mits men op de inschrijvingen in het Grootboek voor den Wederopbouw, zooals in feite reeds geschiedt, rente vergoedt. De hoogte van deze rente zou in beginsel moeten overeenstemmen met den rentevoet van staatsfondsen met een looptijd, die gemiddeld ongeveer overeenkomt met den waarschijnlijk gemiddelden duur van de periode van wederopbouw. Zij zou echter in feite nog wel iets lager kunnen zijn, omdat de begunstigde, die tijdens de wachtperiode „belegger” is geworden, de zekerheid heeft, dat hij, op het oogenblik waarop de technische en economische omstandigheden het mogelijk maken, tot bouwen over te gaan, zijn „belegging” terstond als „betaling” kan gebruiken, zonder gevaar voor koersverlies of een discontó. Een rentevergoeding van 2½ % ware dan ook alleszins voldoende.

Binnen het kader van den wederopbouw zouden degenen, die eigenaar zijn van den grond, waarop wordt gebouwd, een recht van voorkeur dienen te verkrijgen voor de perceelen, die daarop zullen verrijzen. In het algemeen zou dit voorkeursrecht ook dienen te worden verleend aan degenen, die vroeger eigenaar zijn geweest van grond in de stadswijk, waarin nieuw wordt gebouwd, ook al is hun specifiek grondstukje in verband met het ontwerpen van nieuwe stratenplannen e.d. onteigend. Eerst wanneer degenen, die een dergelijk moreel voorkeursrecht zouden doen gelden, geen belangstelling blijken te hebben voor den nieuwen bouw, zooals die door de Overheid is ontworpen of goedgekeurd, of niet in staat zouden blijken zelf een voor de Overheid acceptabelen kooper van hun rechten te substitueeren, zou de Overheid tot aanbidding van anderen kunnen overgaan. De inschrijving in het Grootboek voor den Wederopbouw zou dan in een gewone 2½ % Grootboek inschrijving kunnen worden omgezet.

Een vijfde beperking van het recht op een integrale uitkeering, die eigenlijk evenmin als een aantasting van het beginsel mag worden beschouwd, is het vaststellen van zekere minimumschaden, waar beneden misschien wel in feite tot zekere tegemoetkoming zal moeten worden overgegaan, maar waar beneden geen recht op vergoeding wordt erkend. Deze kleine schaden zijn nu eenmaal niet geschikt voor een streng formeele behandeling, zooals deze, aan het verzekeringsbeginsel ten grondslag ligt. Zoowel de sub 2 voorgestelde beperking van de uitkeeringen tot een zeker percentage van de waarde, die verloren is gegaan, alsmede de reeds eerder genoemde algemeen aanvaarde schematiseering zou hier tot zeer onwenselijke onbillijkheden leiden. Zoo ergens, dan is het hier, dat de verzekeringsgedachte principieel zal moeten plaats maken voor een meer soepele, direct op de behoeften van de getroffenen, ingestelde regeling. M. a. w. *alle schadegevallen beneden een zeker bedrag, bijv. f 500,—, voorzover zij overigens in beginsel voor uitkeering in aanmerking zouden komen, zouden moeten worden verwezen naar Volksherstel. Schaderegeling en Volksherstel zouden hier in elkaar moeten overgaan. Natuurlijk zou Volksherstel bij zijn beslissing zoowel de vermogens- als inkomenspositie van de getroffen en sterk in aanmerking moeten nemen; een beperking van de tegemoetkoming tot een zeker % van de geleden schade (tweede beperking) zou hier althans als algemeen beginsel echter niet moeten worden toegepast.*

Een laatste voorschrift, dat in wezen al evenmin als een beperking mag worden gezien, maar waarvan het misschien

toch goed is, dat het volledigheidshalve wordt ter sprake gebracht, is de keuze van den datum van waardeering der betrokken objecten. Deze datum kan slechts zijn 10 Mei 1940. Ook al zou de waarde van het geld tijdens de bezetting of na de bevrijding aan veranderingen zijn onderworpen, dan ware dit nog geen motief om bij het vaststellen van de schadevergoedingen met deze veranderingen rekening te houden. Dit zou alleen dan met recht kunnen worden bepleit, wanneer een dergelijke maatregel voor alle verplichtingen (dus ook contractueele) zou worden genomen. Een aanpassing aan mogelijke veranderingen van de geldswaarde, uitsluitend voor vergoedingen van oorlogschade, is niet te verdedigen.

Een uitzondering zou onder bepaalde omstandigheden alleen kunnen worden bepleit in die gevallen, waarin een eventueele verandering in de algemeene waarde van het geld de uitkeering zoozeer van haar effect zou berooven, dat daardoor de noodtoestand van den getroffen niet zou worden weggenomen. In zoo'n geval zou de inschakeling van het element behoefte niet een beperking, doch, evenals in het sub 5 besproken geval, een uitbreiding beteekenen van het beginsel van rechtsherstel. Voor zoover wij nog niet te maken hebben met een inflatie, die den geheelen grondslag van de schaderegeling zelf aantast, komen wij dan echter weer op het terrein van het Volksherstel. Als algemeene maatregel zou zij alleen kunnen worden aangevaard, wanneer zij ook buiten het terrein van de schadevergoeding toepassing zou vinden.

Intusschen vloeit uit het voorafgaande voort, dat inschrijvingen in het Grootboek voor den Wederopbouw, die zijn gebaseerd op *taxaties, waaraan niet de waarde van 10 Mei 1940 ten grondslag heeft gelegen, zouden moeten worden herzien*. Een verstrekkende, maar niettemin noodzakelijke, consequentie.

S. POSTHUMA.

AANTEKENINGEN.

HET JAARVERSLAG 1944 VAN DE INCASSOBANK N.V.

Aan het verslag over het 54ste boekjaar van de Incassobank N.V. ontleenen wij het volgende:

„Er bestaat echter een onverbreekelijke band tusschen de interne en de externe muntpolitiek. Het vraagstuk van de wisselkoersen vraagt derhalve dringend om een afdoende en snelle oplossing. De tot nu toe vastgestelde koersen, neerkomende op een handhaving van de vooroorlogse pariteit voor den Belgischen franc en een depreciatie met rond 30% t.a.v. de overige valuta's, lijken, in dit licht bezien, niet bevredigend. — — —

„De monetaire overeenkomst met België gaat — naar aan te nemen valt — uit van de veronderstelling, dat beide landen de interne muntzuivering drastisch ter hand zullen nemen. Wij vragen ons af, of het feit, dat thans in België de loonen met circa 100% zijn verhoogd vergeleken bij 1940, niet een aanwijzing is, dat de eerste stap op het hellend vlak der inflatie daar te lande reeds is gezet. Mocht deze tendens zich inderdaad manifesteren, dan dient ons land er voor te zorgen, dat tijdig een nieuwe basis voor onze muntpariteit wordt gekozen. Men zal terzake uiterst diligent moeten zijn, zulks te meer, omdat de nakoming van alle door onze Regeering in beginsel aanvaarde verplichtingen van grooten invloed zal zijn op onze budgetaire positie, waardoor het zaak zal zijn weerstand te bieden aan de verleiding om het budgetaire probleem op te lossen langs den weg van den minsten weerstand, die de monetaire saneering ondergeschikt zou kunnen maken aan de budgetaire ontwikkeling.

„Een te lage — te laag in verhouding tot het huidige prijs- en loonpeil — wisselkoers van den gulden is voor ons land des te bezwaarlijker, omdat wij immers voor den komende tijd in zoo hooge mate aangewezen zijn op den invoer van allerlei artikelen. Het doet daarom vreemd aan,

dat het £ voorloopig op f 10,691 is vastgesteld, terwijl voor Nederlandsch-Indië, welk land toch ongetwijfeld sneller tot exporteeren van beteekenis in staat zal zijn, de vooroorlogse wisselkoers ad £ = f 7,60 schijnt te zijn gehandhaafd”.

BRITSCHE-NEDERLANDSCHE MONETAIRE OVEREENKOMST.

De hervatting der financieele relaties met het sterlingblok is ongetwijfeld een moment, waarnaar het geheele Nederlandsche bedrijfsleven reikhalzend heeft uitgezien.

Van oudsher hebben de sterling-landen voor Nederland en haar overzeesche gewesten tot de belangrijkste handelspartners behoord. Het is uitermate waarschijnlijk, dat de relaties met het Britsche Rijk op economisch en financieel gebied in de toekomst nog veel rauer zullen worden dan voorheen het geval was. De politieke en economische ineenstorting van het Nederlandsche achterland in Europa zal ongetwijfeld leiden tot een sterkere oriëntering van ons bedrijfsleven op het Westen, om nog te zwijgen over emotioneele factoren.

Het is daarom alleszins de moeite waard, bij den inhoud van het eerste monetaire verdrag, dat met één der Big Three wordt gesloten, stil te staan. Dit te meer, omdat de tekst van de overeenkomst den lezer op bepaalde punten ongetwijfeld moeilijkheden zal berokkenen¹⁾.

Houdt men evenwel in het oog, dat de overeenkomst twee hoofdthema's bevat, dan wordt de tekst reeds aantsonds veel duidelijker. Deze twee thema's zijn:

- a. de regeling van het normale betalingsverkeer;
- b. de wijze, waarop de Nederlandsche sterlingsaldi, zoowel die, welke in Mei 1940 bevroren geraakten, als de sindsdien geaccumuleerde pondensaldi, kunnen worden aangewend.

Wat de regeling van het normale betalingsverkeer aangaat, wijkt het verdrag niet af van het thans in West-Europa gangbare standaardtype. Het bevat daarvan alle normale elementen, te weten:

1. Er wordt een officieele koers vastgesteld tusschen het pond sterling en den Nederlandschen gulden, nl. 1 £ = f 10,691. Partijen verplichten zich, deze pariteit niet te zullen wijzigen dan na onderling overleg. De betrokken circulatiebanken zullen de maximum-afwijking van deze pariteit op de door haar gecontroleerde markten vaststellen. Zij verplichten zich bovendien, alle maatregelen te nemen, opdat transacties tegen anderen dan den officieelen koers met kracht worden tegengegaan.

2. De Bank of England en De Nederlandsche Bank verplichten zich, ponden, resp. gulden aan elkaar af te geven tot een maximum van £ 5 miljoen resp. f 53.450.000. Voor de guldenbedragen, die de Bank of England opneemt, wordt De Nederlandsche Bank in sterling gecrediteerd in de boeken van de Bank of England. Omgekeerd wordt de Bank of England gecrediteerd voor de tegenwaarde in gulden voor de ponden, die De Nederlandsche Bank opneemt.

3. Wordt de limiet van £ 5 miljoen resp. f 53.450.000 door een der partners overschreden, dan wordt het surplus in goud betaald door den debiteur,

4. Te allen tijde heeft De Nederlandsche Bank het recht, het creditsaldo in gulden van de Bank of England in de boeken van De Nederlandsche Bank te vervangen door ponden of goud. De Bank of England heeft het recht, het pondensaldo van De Nederlandsche Bank in de boeken van de Bank of England af te koopen door goud of gulden aan De Nederlandsche Bank over te dragen.

5. De sterlingsaldi van De Nederlandsche Bank zullen worden aangehouden en belegd op een wijze, zooals goedgekeurd door de Bank of England en de guldensaldi van de Bank of England zullen worden aangehouden en geïnvesteerd in overleg met De Nederlandsche Bank.

¹⁾ Wij hopen een volledige afdruk van dien tekst in een volgend nummer te publiceren. (Red.)

6. De Bank of England zal ponden afgeven voor alle transacties, toegestaan door de Nederlandsche deviezencontrole en De Nederlandsche Bank zal guldens afgeven voor alle transacties, welke de Britsche deviezencontrole goedkeurt.

Overigens zal de vrije beschikking over ponden door Nederlandsche ingezetenen voor overdracht aan andere Nederlandsche ingezetenen of voor betaling aan ingezetenen van het sterlingblok niet door Britsche maatregelen worden belemmerd. Dit houdt dus in, dat het Deviezeninstituut zijn toezicht op de besteding van ponden door Nederlanders handhaaft. Eventuele Engelse belemmeringen worden voor Nederlanders opgeheven, wanneer de Nederlandsche instantie goedkeuring heeft verleend. De Nederlandsche Bank neemt de gelijke verplichting op zich voor guldens, toebehoorende aan Britsche ingezetenen. De Nederlandsche resp. Britsche vergunning garandeert dus tevens de vergunning in het andere land voor alle betalingen binnen de sterling resp. de guldenarea. Voor betalingen in sterling door Nederlandsche ingezetenen aan begunstigen buiten de sterlingguldenarea bestaat deze automatische koppeling niet en blijft het dus mogelijk, dat de Britsche deviezenautoriteiten een andere houding zullen aannemen dan de Nederlandsche. Voor betalingen in guldens door Britsche ingezetenen buiten de sterlingguldenarea geldt het zelfde.

7. Het verdrag geldt voor de sterlingarea eenerzijds en de guldenarea anderzijds. Onder de sterlingarea wordt verstaan het gebied, zooals dat van tijd tot tijd wordt omschreven door de British Exchange Control. De Nederlandsche monetaire area omvat Nederland en Oost- en West-Indië. Hierbij neemt Oost-Indië een bijzondere positie in. Hoewel dit gebiedsdeel principieel toetreedt tot het verdrag, bepaalt artikel 10, dat, *zolang voor Indië het accord van 14 Juni 1940 van kracht blijft*, voor Indië niets verandert. Niettemin heeft het toetreden van Oost-Indië tot het verdrag beteekenis in verband met de afwikkeling der opgelopen sterlingvorderingen, daar de Indische sterlingvorderingen worden gebracht onder de in het algemeene verdrag getroffen regeling. Ter toelichting diene, dat het verdrag van 14 Juni 1940 betreffende Oost-Indië in hoofdzaak op het volgende neerkomt.

De koers van den Ned.-Indischen gulden werd daarbij vastgesteld op f 7.60 per pond; valuta wordt wederzijds zonder beperking afgegeven. Het verdrag loopt af 6 maanden na het sluiten van het vredesverdrag.

Voor West-Indië wordt het verdrag van 25 Juni 1940 opgeheven. Hoewel het thans afgesloten verdrag geen koers vermeldt van den Curaçaoschen en Surinaamschen gulden, zal de afrekening geschieden op de basis van f 7.60 per pond, zoowel voor Suriname als Curaçao.

8. De mogelijkheid, dat partijen toetreden tot een internationaal monetair accord, is voorzien. In dat geval zullen in het verdrag die wijzigingen worden aangebracht, die noodig blijken te zijn.

9. Het verdrag loopt na drie jaar automatisch af, doch kan van het moment van onderteekening af steeds met een opzeggingstermijn van drie maanden worden beëindigd.

Ten aanzien van de beschikkingmogelijkheden over de Nederlandsche vorderingen in sterling merken wij het volgende op.

De Nederlandsche vorderingen in sterling vormen een onderdeel van een totaal van ca. 4 milliard pond, die Groot-Brittannië aan diverse Empire-landen en bevriende naties verschuldigd is. De liquidatie dezer sterlingschulden is een der moeilijkste problemen, waarvoor de Britsche monetaire autoriteiten zich zien geplaatst. Het is aanstonds duidelijk, dat het uitgesloten is, dat dit bedrag in goud wordt voldaan. De eenig mogelijke wijze van liquidatie is in den vorm van goederen en diensten, in een dusdanig tempo, dat daardoor ernstige schokken voor de binnenlandsche economie worden voorkomen.

De oplossing, die voor Nederland is gekozen, is een

tusschenoplossing. Voor den individueelen houder komen de bedragen vrij, maar Groot-Brittannië krijgt de bevoegdheid, haar aankopen in de guldenarea in sterling voort te zetten boven de wederzijds vastgestelde limiet tot het bedrag harer op het moment van het afsluiten van het accord bestaande schuld, met dien verstande, dat voor het bedoelde bedrag door Nederland een doorlopend aanvullend crediet wordt verschaffd.

Dit saldo wordt de „additional sum” genoemd. Naar uit Artikel 2 sub (ii) blijkt, wordt deze additional sum bij de £ 5 millioen getrokken, die De Nederlandsche Bank bij de Bank of England kan opnemen. Het gevolg hiervan is, dat Nederland eerst goud kan ontbieden, indien de Britten debet staan voor een bedrag, grooter dan de additional sum + £ 5 millioen. Het goudpunt van invoer is dus daardoor voor De Nederlandsche Bank zoo lang het verdrag geldt met het bedrag van de additional sum verschoven.

Het voordeel van Nederland is, dat de additional sum vrij binnen de sterlingarea kan worden gebruikt, terwijl, naarmate Groot-Brittannië meer in de guldenarea koopt, ook voor Nederland nieuwe aankoopmogelijkheden in de sterlingarea ontstaan.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De situatie op de geldmarkt werd in de laatste dagen gekenmerkt door een algemeenen drang om de korter loopende termijnen om te ruilen voor jaarspapier, wellicht gestimuleerd door geruchten omtrent een verlaging van de afgifte-prijzen van den Agent zoodat alle termijnen, behalve voor jaarspapier zelf, dat door, den Agent op ruimen schaal werd afgegeven, dikwijls vrij belangrijk boven de officieele afgifteprijzen noteerden. Zoo werd driemaands papier tegen 2 pct aangeboden en zesmaands papier tegen $2\frac{3}{16}$ pct, terwijl de Agentsprijzen resp. $1\frac{5}{8}$ pct en $1\frac{7}{8}$ pct bedragen. De omzetten waren uit den aard der zaak tengevolge van het bestaande „éénrichtingsverkeer” gering.

In de groote ruimte op de geldmarkt, ontstaan tengevolge van de voortgezette vrijwillige toestrooming van bankpapier naar banken en spaarbanken, voorzag de Agent grootendeels door de afgifte van jaarspapier. De positie van de Schatkist is dan ook zeer sterk geworden, daar het creditsaldo van het Rijk bij De Nederlandsche Bank is gestegen tot f 521 millioen. De bankbiljetten-circulatie is thans, zoowel door de gedwongen inlevering der biljetten van f 100,—, als door de vrijwillige deponeering van biljetten bij banken en spaarbanken door het publiek, gedaald tot f 2.445 millioen, nadat zij haar maximumhoogte op 7 Mei j.l. had bereikt met f 5.518 millioen. De administratie van de in het binnenland ingeleverde biljetten van f 100,— is thans practisch beëindigd, en het saldo der aldus ontstane geblokkeerde rekening b/draagt thans f 1.332 millioen. Dit saldo geeft niet het totaal der ingeleverde biljetten ten volle aan, daar inmiddels eenige terugbetalingen en overboekingen voor belastingen hebben plaatsgevonden; vandaar de daling per saldo met f 11 millioen ten opzichte van de vorige week.

Wanneer ook de in het buitenland ingeleverde biljetten aan De Nederlandsche Bank zullen zijn aangeboden kan pas het eindresultaat van dezen maatregel worden vastgesteld.

Op de kapitaalmarkt zijn de beleggingsmogelijkheden nog altijd gering wegens het feit, dat de beurs nog steeds is gesloten. Deze toestand zal ook nog wel eenigen tijd bestendig blijven, daar aan de effectenregistratie nog geen uitvoering kon worden gegeven. De institutioneele beleggers, bijv. zijn voor het beleggen van ter beschikking komende middelen vrijwel uitsluitend aangewezend op onderhandsche leeningen aan publiekrechtelijke lichamen. De mogelijkheden zijn thans in zooverre verruimd, dat

deze instellingen nu ook gelden aan de Schatkist kunnen toevertrouwen tegen een rentevergoeding van 3 pct per jaar. De bij de Schatkist gestorte bedragen kunnen evenwel niet meer worden opgevraagd, maar zullen moeten worden gebezigd voor inschrijving op een toekomstige staatsleening, terwijl tevens een binnen redelijke grenzen blijvende bijdrage zal worden gevorderd in de financiering van de op te richten Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel. De genoemde rentevergoeding van 3 pct per jaar, alsmede de dezer dagen afgekomen bepaling, dat gemeenteleeningen met een looptijd van 20 jaren en langer een rente van ten hoogste 3 pct mogen dragen, wijzen er waarschijnlijk op, dat de Overheid den rentestand in Nederland voor langlopende leeningen nog op een iets lager niveau wil brengen dan in de achter ons liggende periode werd nagestreefd, toen voor langlopende overheidsleeningen de rente op 3½ pct per jaar werd gefixeerd.

◆ Beschikbare krachten ◆

Zie voor deze rubriek ook pag. 2 Omslag.

All-round zakenman,

40 jaar, handelshoogeschool-opleiding, commercieel en administratief ervaren, bekend met reclame en marktonderzoek, exportervaring, goed organisator, zoekt

leidende functie,

van geheel of overwegend commercieel aard. Brieven no. 227, Bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Sociaal-Econoom,

R. K., 24 jaar, opl. H.B.S.-B en acte M. O. Economie en Statistiek, met grondige bedrijfs-economische kennis en 6 jaar praktijk als sociaal ambtenaar en als bedrijfs-statisticus in industriële onderneming, zoekt organisatie-talent vereischende functie. Brieven no. 1613 Adv. Bur. de la Mar, Mauritsweg 50, Rotterdam.

Commercieel en administratief goed onderlegd

Zakenman

belast met leiding in middengrootbedrijf, wenscht van positie te veranderen. Gewend leiding te geven aan verkoop (merk-artikelen), reclame, administratie, enz. Zou gaarne in onderhandeling willen treden met Directie of Commissarissen van fabriek, welke artikelen afzet in kruideniersbranche. 1e Klas referenties uit bedrijfsleven. Brieven onder No. 229, aan het Bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Binnenkort verschijnt:

„Bedrijfs-examen“

een zeer bijzondere uitgave, omvattende een vernuftig systeem van duidelijk gestelde, overzichtelijk, gerangschikte vragen, met behulp waarvan een ieder, die leiding heeft te geven, hetzij in den top of in het middenkader, in eenig bedrijf, onverschillig welk, met zekerheid kan vaststellen of alle onderdeelen afzonderlijk en in coördinatie, werkelijk efficiënt functioneeren en waar eventueel fouten schuilen. Uitgeefster dezer publicatie is de

NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR ORGANISATIE

Nieuwe Gracht 4, Utrecht, die het werk tegen kostprijs (f 2.25) verstrekt aan geïnteresseerden. Wilt U, in het belang van een juiste oplage-bepaling, thans bestellen?

HET DIRECTORAAT-GENERAAL VAN DE PRIJZEN

is gevestigd:

Bezuidenhoutseweg 97 te 's-Gravenhage - Tel. 720060

Onder dit nummer zijn te bereiken: De Directeur-Generaal, Secretariaat, (waaronder Voorlichting ressorteert), Juridische Zaken, Controle op Groothandel, Diverse Bedrijven, Verzekeringen en Cred.-wezen en Algemeen Beheer met Documentatie en Archief.

De Prijsvormingsafdelingen Handel en Nijverheid, Landbouw en Voedselvoorziening en Verkeer van de Directie van de Prijzen zijn gevestigd: Zwarteweg 1 te 's-Gravenhage, Tel. 116289 en 116288, terwijl de Opsporingsdienst is gevestigd. Laan Copes van Cattenburgh 65, Tel. 112357.

„HOLLANDIA“

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

HET FINANCIEELE DAGBLAD

voorheen *Amsterdamsch Effectenblad en
Dagelijksche Beurscourant*

geeft voorlichting over de nieuwe maatregelen

- het bedrijf-leven
- effecten en coupons
- geld en deviezen
- uitlotingen
- belastingen etc.

Abonnement per kwart. f 9.-. N. Z. Voorburgwal 289, A'dem C. - Tel. 30545 - 36173 - 43598

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnaires in Effecten

Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631

Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — *Behandelt o.a.* administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, toepassingen in verschillende bedrijven — *Biedt* uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en, gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenste voorlichting op studiegebied — *Beschikt over* talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — *Verzorgt* behalve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitiecursussen.

Prospectus op aanvraag

SECRETARIAAT BEURSGEBOUW
KAMER 321 — ROTTERDAM

HAV BANK - SCHIEDAM*Levensverzekering en Lijfrente*

HERSTEL EN VERNIEUWING
**NEDERLANDSCHE
 HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.**
 Uw RAADSMAN en BANKIER

GRAANFACTORY
 EXPEDITIE
 BEVRACHTING
 OP- EN OVERSLAG
 LADING-CONTROLE
 BEMONSTERING

Peterson
HAVENBEDRIJF
 ROTTERDAM,
 TELEF. 72872
 POSTBUS 893

ADVIESBUREAU SLUITER

VOOR ADMINISTRATIE EN BEDRIJFSORGANISATIE

... kan U goede diensten bewijzen
 bij den opbouw van de administra-
 tieve organisatie van Uw bedrijf.
 Singel 194 Amsterdam (C) Tel. 45912

't Glas voor

- BOUWVAKKEN
- SCHEEPVAART
- INDUSTRIE
- RECLAME
- KUNSTNIJVERHEID

levert

Glasindustrie

Pieterman a/v

Westvest 17 — Schiedam
 R'dam: Schied. Singel 46
 Nieuwe Binnenweg 309

De Aanvullende Brandpolis

van

De „Assumij” van 1896 N.O.
's-Gravenhage

UW TOEKOMST IS VEILIG met een polis van de

**ALGEMEENE FRIESCHE
 LEVENSVZERKERING MIJ.**

of de

**GROOT-NOORDHOLLANDSCHE
 VAN 1845**

LEEWARDEN (Burmanishuis) AMSTERDAM (v. Brienenhuis)

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken**N.V. Louis Dobbelman**

Rotterdam

KOFFIE

THEE

Just nu bieden de Watson machines, behoorende tot het

Hollerith-systeem, U de mogelijkheid op efficiënte en snelle wijze die administratieve voorlichting te geven, welke voor den wederopbouw van het Nederlandsche Bedrijfsleven noodzakelijk is.

Onze afdeling Organisatie is paraat om U een alleszins deskundig advies omtrent de oplossing van Uw administratieve en organisatorische problemen voor te leggen.

Het is mogelijk, zij het in beperkte mate, op korten termijn weer Watson machines (Hollerith-systeem) te leveren.

„WATSON” Bedrijfsmachine Maatschappij N.V.
 Frederiksplein 34, Amsterdam-C — Tel. nrs: 33406, 33656, 31856

**N.V. Gebr. van Uden's
 Scheepvaart- en Agentuur-Mij.**

Shipowners. - Brokers

Rotterdam — Amsterdam — Zaandam

Huygen & Wessel c.v.

**VERWARMING
 VENTILATIE
 LUCHTBEHANDELING**

Amersfoort - Amsterdam
 Apeldoorn - Rotterdam - Leeuwarden